

SKRIFTEMÅL FOR UNGDOM?

**Med bakgrunn i vår lutherske arv,
hvordan kan vi gi ungdom anledning til å skrifte,
slik det står i trosopplæringsplanen?**

Liv Turid Blesvik

VID vitenskapelige høyskole

Misjonshøyskolen

Masteroppgave

Master i praktisk teologi

30-AVH

Antall ord: 28 224

16.05.17

Reformasjonsalteret i Stadtkirche Wittenberg

SKRIFTEMÅL FOR UNGDOM?

Med bakgrunn i vår lutherske arv,
hvordan kan vi gi ungdom anledning til å skrifte,
slik det står i trosopplæringsplanen?

30-AVH Masteroppgave i praktisk teologi
VID 2017

Liv Turid Blesvik

Innhold

Innhold	3
INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING.....	5
Kapittel 1	7
METODE FOR Å LØSE PROBLEMSTILLINGEN.....	7
Kapittel 2	10
NÅVÆRENDE PRAKSIS	10
Kapittel 3	11
KULTURELL OG KONTEKSTUELL PRAKSIS	11
Innledning.....	11
3.1. Hvem er konfirmanten?.....	11
<i>Innledning</i>	11
3.1.1 <i>Hvordan definerer ungdom seg selv?</i>	12
<i>Oppsummering</i>	15
3.2. Hvilke forutsetninger og rammer finner jeg i Plan for trosopplæring? <i>Innledning</i>	17
3.2.1 <i>Begrunnelse for trosopplæringsplanen</i>	18
3.2.2 <i>Trosopplæring som hjelp til livsmestring</i>	19
3.2.3 <i>Kjærlighet som sentralt verdibegrep</i>	19
3.2.4 <i>Kirken som læringsarena</i>	20
3.2.5 <i>Trosopplæringsplanens ulike aspekter</i>	20
3.2.7 <i>Kritisk blikk på trosopplæringsplanen</i>	22
<i>Oppsummering</i>	26
Kapittel 4.....	27
TEOLOGISK ANALYSE.....	27
4.1 Hva sier Luther om skriftemålet?	27
<i>Innledning</i>	27
4.1.1 <i>Reformasjonalteret</i>	27
4.1.2 <i>Hva satte i gang reformasjonen?</i>	28
4.1.3 <i>Kort riss av Luthers antropologi</i>	29
4.1.4 <i>Simil iustus et peccator</i>	30
<i>Oppsummering</i>	34
4.2. Teologiske innspill fra noen av dagens teologer	35
<i>Innledning</i>	35

4.2.1 Identitet og tro	35
4.2.2 Menneskesynet.....	38
4.2.3 Arvesynden	39
4.2.4 Om tilgivelse og forsoning.....	40
4.2.5 Synd, skyld og skriftemål	42
4.2.6 Videre refleksjoner	43
Oppsummering	47
Kapittel 5	48
PEDAGOGISK ANALYSE.....	48
Innledning.....	48
5.1. Nøkler til livet	48
5.2. Sosiokulturell læring	49
5.3. Kan tro praktiseres?.....	51
5.3 Kan man tilrettelegge tema som synd og skriftemål for ungdom?	53
5.4 Drøfting	55
Oppsummering	57
Kapittel 6	57
FORNYET PRAKSIS	57
Innledning.....	57
6.1 Skisse til et undervisningsopplegg om skriftemål	59
<i>TIME 1 HVEM ER GUD?</i> Kjærlighet og hellighet	59
<i>TIME 2 HVEM ER MENNESKET?</i> Alltid elsket. Alltid synder.	61
<i>TIME 3 VENNSKAP</i> Det gode vennskapet. Når vennskap går i stykker.....	62
<i>TIME 4 NÅR JEG IKKE FÅR DET TIL</i> Tilgivelse og skriftemål	63
6.2 Kommentarer til undervisningsopplegget.....	65
Kapittel 7	65
KONKLUSJON.....	65
FORKORTELSER	67
BIBLIOGRAFI.....	67
Bøker	67
Tidsskrift	68
Artikkel fra nett	68
Trykksak.....	68
Bilde.....	68

SKRIFTEMÅL FOR UNGDOM?

INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING

Da jeg fulgte forelesningene i «Reformatrisk teologi», ble jeg igjen minnet om hvor sentralt skriftemålet var for Luther og for hans teologi. Skriftemålet ble tatt opp som eget tema i Den lille katekismen, som Luther gav ut i 1529, og som er en kortfattet trosopplæring for barn. Etter å ha jobbet i Den norske kirke (Dnk) i 25 år, med fokus på barn og unge, ser jeg at dette temaet er fraværende i kirkens trosopplæring.

I alle de årene jeg har arbeidet i kirken har jeg ikke lest eller hørt noe om skrifte for ungdom. Heller ikke i de årene vi jobbet med utforming og innføring av trosopplæringsplanen, har temaet vært tatt opp. Anledningene har vært mange, for det er ikke få kurs, seminarer og foredrag som har vært holdt om temaet «trosopplæringsplanen». Jeg har også til gode å få «sånn-gjør-vi-det-hos-oss»-tips til skriftemål for ungdom, til tross for utallige innspill om alle tenkelige temaer. Min erfaring er at skriftemål er et ikke-tema for oss som jobber med trosopplæring innenfor Den norske kirke. Med vår lutherske arv skulle man kanskje forvente at skriftemål var et sentralt tema?

«Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring» har en oversikt over trosopplæringens innhold i vår kirke. Barn og unge skal få hjelp til livstolkning og livsmestring, de skal lære om kirkens tro og tradisjon, og bli kjent med kristen tro i praksis. Når det gjelder kristen tro i praksis, skal det jobbes med blant annet tilgivelse. «Å ha behov for tilgivelse, be om tilgivelse, å være tilgitt, å tilgi» beskriver nærmere de forskjellige aspektene ved tilgivelse man skal komme inn på. Dernest står det: «Ungdom skal få anledning til samtale, sjelesorg og skrifte.»¹ Men hvordan skal det skje? Har ungdom i det hele tatt noen forestillinger om at de er syndere som trenger tilgivelse? Og hvordan skal de i så fall få tilgivelse? Når det gjelder skriftemål, har de overhodet noen forestilling om hva det er og hvordan det skjer i vår kirke? Kan og bør vi som kirke legge til rette for at ungdom kan skrifte? Er det hjelp å hente i trosopplæringsplanen og i Luthers teologi?

Det jeg ønsker å finne ut av er:

¹ *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler.* (Oslo: Kirkerådet, Den norske kirke, 2010), 17

Med bakgrunn i vår lutherske arv, hvordan kan vi gi ungdom anledning til å skrifte, slik det står i trosopplæringsplanen?

I oppgaven min velger jeg å definere «ungdom» som konfirmanter. Grunnen til at jeg velger denne gruppen, 14-15 åringer, er at det er innarbeidet en undervisning for gruppen, med en ramme på 60 timer, som når en stor del av årskullet. Den enkelte menighet kan innenfor denne rammen legge opp sitt eget undervisningsopplegg med de temaene trosopplæringsplanen inneholder. For konfirmantgruppen bør man da over noen timer kunne gi de unge innblikk i kristen tro og tradisjon, kristen praksis og livsmestring med tanke på skriftemål.

For de aller fleste ungdommer innenfor vår kirke vil skriftemål være relativt ukjent. Jeg tenker derfor at skal «mulighet for skrifte» bli noe mer enn ord i en plan, må ungdommene få undervisning i hva skriftemålet er, og hvorfor kirken har tenkt at dette er en viktig del av vår tro og tradisjon. Slik trosopplæringsplanen ser det, skal den kristne tro også gi hjelp til å mestre livet her og nå. Hvis vi som kirke kan gi de unge noen nøkler til å mestre livet når ting i livet går i stykker, vil det være et godt bidrag til livsmestringen.

Mitt mål med denne oppgaven vil være med bakgrunn i luthersk tro og teologi å lage en skisse til et undervisningsopplegg for dagens konfirmanter, slik at de kan se seg selv som syndere som trenger Guds tilgivelse, og få kjennskap til hvordan de kan få tilgivelse. Jeg vil gå tilbake til Luther, og se hvordan han forstår skriftemålet og nødvendigheten av det. Men jeg ønsker ikke å stoppe ved Luther. Vår forståelse av synd og behov for tilgivelse kan ha endret seg i løpet av årene som er gått. Derfor vil jeg se hva noen av dagens norske, lutherske teologer tenker om synd og behovet for skrifte. Hvis jeg finner at det fortsatt er behov for å undervise om skriftemålet, vil jeg lete etter noen nøkler som gjør at konfirmantene kan oppleve seg selv som synder og tilgitt. I utgangspunktet tenker jeg skriftemålet kan ha en betydelig funksjon. Men kan vi snakke om synd og skriftemål på en måte som gir hjelp, og ikke ødelegger en god identitet? Vil konfirmantene ta i bruk syndsbekjennelse og skriftemål? Det er et åpent spørsmål, og jeg ser jeg trenger noen nøkler slik at undervisningen kan handle om konfirmantenes liv og ikke bare om teologiske læresetninger.

For å komme i mål med oppgaven, vil jeg undersøke «Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler». Planen tar utgangspunkt i dåpsbefalingen, og Luthers forklaring til dåpen, der det heter at «den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot».² Jeg vil ta for meg Luthers store og lille katekisme, som er skrevet med tanke på undervisning av barn, de

² *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler, 4*

lutherske bekjennesskrifter og noen elementer fra dagens norske, lutherske teologer. Har vi en «arv fra Luther» som vi tar med oss inn i dagens trosopplæring om synd og skriftemål?

Når det gjelder litteratur, vil jeg til spørsmålet om hvem konfirmantene er, særlig bruke KIFO-rapporten, «Nasjonal ungdomsundersøkelse – ung tro og hverdag» gjengitt i Morten Holmquists bok «Jeg tror jeg er lykkelig...». Jeg vil undersøke trosopplæringsplanen, utdrag av Luthers skrifter og Confessio Augustana. Blant nyere norske teologer jeg vil se nærmere på noe av det Jan-Olav Henriksen, Hilde Marie Aarflot, Harald Hegstad og Åse Margrethe Berger Cameron skriver til temaet. Valget av teologer jeg vil undersøke er styrt av blant annet målsettinger trosopplæringsplanen holder frem, som livsmestring og bygging av god identitet. *Tidsskrift for sjelesorg* har et temanummer om «Identitet», jeg vil se om det der er noen innspill på hvordan forståelsen av egen synd ikke påvirker selvbildet negativt. Her har Steen Bonde, Jan-Olav Henriksen og Hilde Marie Aarflot bidrag som kan være nyttige for min oppgave. For å kunne lete etter «arven fra Luther», vil jeg se hva blant andre Harald Hegstad skriver om synd og syndens konsekvenser, og når det gjelder skriftemål trekker jeg frem Åse Margrethe Berger Camerons artikkel om skriftemål i trosopplæringen. Den er det eneste jeg har funnet som går så direkte inn på mitt tema.

Jeg vil også benytte meg av litteratur skrevet av Torborg Aalen Leenderts, sosionom, som skriver om når livet og troen møtes. Når det gjelder nyere litteratur om religiøs læring, vil jeg i hovedsak bruke Geir Afdal og Bård Eirik Hallesby Norheim.

Det har vært en målsetting for meg å bruke sentrale, toneangivende teologer innenfor vår kirke, noe som jeg tenker gjelder for de fleste av de nevnte.

Til metoden for å løse problemstillingen, vil jeg bruke Swinton og Mowats «Practical Theology and Qualitative Research».³

Kapittel 1

METODE FOR Å LØSE PROBLEMSTILLINGEN

For å finne et svar på problemstillingen min, vil jeg altså ta i bruk metoden som John Swinton og Harriet Mowat skisserer i sin bok.⁴ Det som følger vil være en kort oppsummering av deres metode, slik jeg forstår den. Swinton og Mowat tar utgangspunkt i at kristen tro ikke bare er å

³ John Swinton and Harriet Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*. (London: SCMPress, 2006)

⁴ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 3-27, 72-98

tro på noe, kristen tro er å leve ut troen i verden. Dermed befinner mennesket, og den praktiske teologien, seg i et spennende skjæringspunkt. Åpenbaringen, slik vi har fått den i Jesus Kristus og utformet i Bibelen, i lære og tradisjon, møter det kristne livet slik det leves og praktiseres blant de kristne og i kirken, når vi møter livet og praksisene i verden.⁵ Slik jeg forstår Swinton og Mowat, ønsker de å beskrive en metode for å anvende teologien når troen og livet leves i verden. Swinton og Mowat har utviklet en metode for å ta i bruk de teologiske disipliner som blant annet kirkehistorie, bibelfag og systematisk teologi i praktiske situasjoner. Når man har en problemstilling man vil løse, foreslås det at man starter med å beskrive situasjonene slik den er, for å få en oversikt over hva som skjer på det feltet man vil undersøke.⁶ Denne første delen av undersøkelsen skal bare beskrive nåværende praksis, og det vil sannsynligvis føre til at problemstillingen trer fram. Hva er det som skal undersøkes? Og hvorfor skal dette undersøkes? På dette stadiet er det viktig å komme frem til et klart formulert spørsmål, eller problemstilling, som undersøkelsen vil besvare. Neste trinn vil være å få en dypere forståelse av kultur og kontekst, for å få en bedre oversikt over situasjonen.⁷ Her kan man trekke inn andre kilder som vil gi hjelp til en bedre forståelse av hva som skjer på praksisfeltet. Kanskje vil man få bekreftet noen av sine tidlige refleksjoner, kanskje blir man utfordret til å tenke nytt. Når det er gjort, må teologi og kirkens praksis og tradisjon trekkes inn for å belyse situasjonen.⁸ Hvordan kan den gitte situasjonen forstås ut fra teologi og tradisjon? Hva er skrevet om dette tidligere? Hvilken metode og hvilke teorier kan brukes for å få en bedre forståelse av problemstillingen? Når dette er analysert og drøftet, går man tilbake til utgangspunktet. Nå skal den kulturelle og kontekstuelle analysen ses sammen med den teologiske refleksjonen, for å belyse den opprinnelige situasjonsbeskrivelsen.⁹ Da vil man kanskje oppdage at nåværende praksis må endres. Utforming av ny praksis vil da være nødvendig.¹⁰ Da skal den nye praksisen beskrives. Avslutningsvis trekkes det en konklusjon.¹¹

Slik tenker jeg å benytte denne metoden: Jeg vil begynne med å beskrive nåværende undervisning om skriftemål og skriftemålspraksis blant konfirmanter ut fra det jeg har sett som ansatt i Den norske kirke i mange år. Selv om jeg har en viss oversikt over deler av Den norske kirke, vil jeg avgrense meg til å ta utgangspunkt i egen erfaring med konfirmantundervisning. Dernest vil jeg se på kultur og kontekst, for å se nærmere på hvem

⁵ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 5

⁶ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 94

⁷ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 94

⁸ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 96

⁹ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 96

¹⁰ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 96

¹¹ Swinton and Mowat, *Practical Theology and Quantitative Research*, 97

konfirmantene er og om det finnes et grunnlag for at skrifte kan være en del av undervisningen for ungdom i dag. Jeg vil se på hvilken forståelse konfirmantene har av synd og tilgivelse, om de ser på seg selv som syndere som trenger tilgivelse fra Gud.

Trosopplæringsplanen gir rammer og retningslinjer for kirkens undervisning av barn og unge. Den inneholder tema og kjernetekster det skal undervises i, men hvilket rom gir trosopplæringsplanen for å ta opp skriftemål som tema? Planen sier også noen om aspektene ved trosopplæring i Den norske kirke: «kristen tro og tradisjon», om «kristen tro og praksis» og om «livshjelp og livsmestring». Jeg vil ta disse tre aspektene med i refleksjonen rundt mitt anliggende. På denne bakgrunn vil jeg vurdere om dagens undervisning, eller mangel på sådan, om skriftemålet for ungdom bør endres.

Når jeg så skal reflektere over behovet for skriftemål, vil jeg trekke inn Luthers teologi, der han tar opp synd og skriftemål. Og siden denne oppgaven har som tema å se nærmere på muligheten for skriftemål for ungdom, vil jeg særlig undersøke Luthers katekismer, som ble skrevet med tanke på hva barn og unge skulle undervises om. Jeg vil også hente inn teologiske innspill fra noen av dagens teologer i vår kirke. Synet på mennesket, verden og Gud kan ha endret seg på de 500 årene som har gått siden Luther utformet sin teologi, og det vil i så fall få betydning for undervisningen.

Dersom jeg på bakgrunn av mine undersøkelser finner at endring av egen undervisningspraksis må til, vil jeg avslutningsvis lage en skisse til et undervisningsopplegg om skriftemål for konfirmanter. Denne skissen vil da bygge på de funn jeg har gjort. Dersom jeg skal utforme ny praksis, kommer jeg til å bryte noe med Swinton og Mowats modell på dette punkt. Selv om jeg har lang erfaring i å undervise, har jeg liten kjennskap til dagens pedagogiske teorier. Skal den nye praksisen bli så god som mulig, har jeg behov for å se nærmere på nyere pedagogiske modeller for religiøs læring. Kanskje vil det være noe å hente for å gjøre en slik undervisning mer livsnær for konfirmantene. Jeg vil derfor ta med et kapittel som jeg kaller «Pedagogisk analyse», før jeg skriver om «Fornytt praksis». Selv om jeg med dette bryter noe med Swinton og Mowats modell, mener jeg likevel det er innenfor deres tanker om at praktisk teologi kan ta i bruk andre disipliner.¹²

Til slutt i oppgaven vil jeg konkludere med hva jeg har funnet, og hvilken betydning det vil ha for min praksis.

Som det vil fremgå av det jeg skriver, forsøker jeg når jeg trekker inn det faglige stoffet, samtidig å reflektere over det, for å se hvordan det belyser problemstillingen min. Det

¹² Swinton and Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 3

gjør jeg for lettere å kunne holde det faglige og min refleksjon sammen. Slik vil jeg prøve å få en oversikt, og se hvilken betydning fagstoffet får for spørsmålet oppgaven skal besvare.

Kapittel 2

NÅVÆRENDE PRAKSIS

Ved en grundig gjennomlesing av «Gud gir – vi deler» ser jeg at skrifte for unge til min store overraskelse faktisk er nevnt.¹³ Plan for trosopplæring legger opp til at unge skal gis anledning til samtale, sjelesorg og skrifte. Da «Gud gir – vi deler» ble innført, økte timetallet for konfirmantforberedelsen fra 40 til 60 timer. Timetallet inkluderer deltagelse på gudstjenester, tjenesteoppgaver, deltagelse i menighetsaktiviteter, leir og undervisning. Til tross for at timetallet har økt, oppleves det som om konfirmantåret er travelt, og det er vanskelig å få plass til alle temaer man ønsker å undervise i. I vår menighet tar vi opp temaer som omhandler Gud som skaper, Jesus, Den hellige Ånd, det kristne menneskesynet, bibel, bønn, nattverd, dåp, gudstjenesten, de vanskelige valgene (budene), døden og det evige liv, kirken, misjon og diakoni. Vi har ikke prioritert å ta opp mennesket som synder overfor Gud og nesten som eget tema. Når vi tar opp det kristne menneskesynet, er det for å vektlegge menneskets store verdi. Jeg ser at jeg har vært engstelig for å ta opp at vi er syndere, for ikke å gi unge i en sårbar alder et negativt selvbilde. Og kanskje også fordi jeg ikke ønsker å bekrefte menneskers fordommer om at det vi i kirken snakker om kun er «synd og elendighet». Har jeg forsømt meg? Kanskje har jeg gitt konfirmantene et skjevt bilde av Gud. Faren kan være til stede for at Gud har blitt en kjærlig far, som ikke tar livet vårt på alvor. Å snakke om nåde og en nådig Gud kan bli helt meningsløst, hvis man ikke har en forståelse av behovet for tilgivelse. Jeg tenker også at menneskets verdi kan reduseres om det ikke blir etterspurt hvordan vi lever livene våre. Har jeg redusert Gud når jeg i liten grad har tegnet bildet av en hellig Gud?

Vi kommer i vår menighet inn på temaet mennesket som synder og behovet vårt for tilgivelse når vi snakker om gudstjenestens ledd og sakramentene, og når budene er tema, men da gjerne som «en sannhet» alle er kjent med. Det er jo så mye annet man også skal inn på da. Når det er sagt, er det mange unge som har erfart at mennesker har såret dem, og gjort dem vondt. De kan også ha en opplevelse av at de selv har påført andre en belastning eller at de har

¹³ *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler*, 17

noe de angrer på. Her har kirken en unik mulighet til å gi hjelp til å mestre livet, som er et av trosopplæringsplanens uttalte mål. Hva skal til for at vi kan få et undervisningsopplegg som gir de unge i vår menighet en god og sunn innsikt i tema som synd, tilgivelse, nåde og skriftemål?

Når jeg skal konkludere med hva jeg har funnet om egen praksis, ser jeg at jeg stort sett forkynner og underviser om at Gud er kjærlighet. Gud møter mennesker med kjærlighet og nåde. De senere årene er tema som «mennesket som synder», som har behov for Guds tilgivelse, fått mindre plass i konfirmantundervisningen. Det var en overraskende erkjennelse, for jeg har tro på at synd, erkjennelse og oppgjør er en viktig side ved den kristne tro. Ikke bare er det viktig for den som tror, men det er viktig for alle menneskers mulighet for å leve så godt man kan i en verden som byr på gode og negative erfaringer. Tilgivelse og ny start hører til noen av troens største skatter. Disse skattene må også konfirmantene få del i. Jeg innser allerede nå, når jeg har beskrevet nåværende praksis, at det er behov for endringer.

Kapittel 3

KULTURELL OG KONTEKSTUELL PRAKSIS

Innledning

For å få en dypere forståelse av egen praksis vil jeg i dette kapitlet undersøke følgende to tema: Jeg vil bli bedre kjent med hvem konfirmantene er. Hva sier nyere undersøkelser om hva konfirmanter er opptatt av og hva de synes er viktig? Jeg vil også se på hva som er trosopplæringsplanens bakgrunn, målsetting og ramme. Har min undervisning bare fulgt trosopplæringsplanen, eller har jeg forsømt meg, og utelatt noen av temaene planene legger opp til? Det blir spennende å se om jeg finner noe hos konfirmantene og i planen som kan gi anledning til å ta opp skriftemål som tema i konfirmantundervisningen.

3.1. Hvem er konfirmanten?

Innledning

I forhold til denne oppgavens problemstilling, hva vet «de unge» om kirkens syn på synd, tilgivelse, nåde og skriftemål? Ser de på seg selv som syndere? Har de behov for tilgivelse og skriftemål? Eller er det nok å formidle at Gud er kjærlighet og møter mennesket med kjærlighet? Målet med trosopplæringsplanen er at dåpen og troen skal gi de unge hjelp til å gi

utvikle identitet og hjelp til å mestre livet.¹⁴ Da må vi våge å ta opp alle sidene ved livet. Også de vanskelige temaene og de mørke sidene ved mennesket må vi snakke om.

Hvem er disse ungdommene som vi ønsker skal bruke skriftemålet? For å lage et undervisningsopplegg som kan gi hjelp til å leve og tro, og der skriftemål blir en mulighet når ting går på tverke, er det nødvendig å finne ut om «skoen trykker». Er målet for trosopplæringen å kunne gi hjelp til å mestre livet, og være identitetsskapende på en sunn og god måte, må jeg få et bedre forståelse av hvem konfirmantene er.

3.1.1 Hvordan definerer ungdom seg selv?

Våren 2006 ble det gjennomført en undersøkelse ved norske ungdomsskoler, «Nasjonal ungdomsundersøkelse – ung tro og hverdag.»¹⁵ Undersøkelsen var et bredt samarbeid blant ulike kristne ungdomsorganisasjoner. Hensikten med undersøkelsen var å danne seg et bilde av hvordan ungdom mellom 13 og 16 år forholdt seg blant annet til tro. Jeg tenker at denne undersøkelsen er relevant for min masteroppgave, fordi målgruppen for undervisningsopplegget jeg eventuelt skal lage, befinner seg midt i denne gruppen undersøkelsen retter seg mot.

Undersøkelsen jeg her refererer til er gjort blant 1000 ungdommer ved tilfeldig utvalgte ungdomsskoler i Oslo, Aust- og Vest-Agder, Oppland og Troms. Ungdommene svarte på 60 spørsmål om mange ulike livsområder. Jeg ser bare på de resultatene som jeg finner relevante for min oppgave.

3.1.1.1 Nasjonal ungdomsundersøkelse- ung tro og hverdag.

Av disse 1000 ungdommene sier 43 % at de tror på Gud. 27 % sier at de ikke tror på Gud. Like mange, 29 %, sier at de ikke vet om de tror på Gud. Når ungdommene skal beskrive nærmere hvordan de tenker seg Gud, er det som «verdens skaper», «allmektig» og «kjærlighet». Bare 10 % knytter begrepet «dommer» til Gud.¹⁶ Det er også interessant å legge merke til at 59 % av de spurte sier de hører til kristendommen. Men når de blir spurt om å rangere interessante temaer, kommer religion på sisteplass. Bare 11 % av ungdommene synes at religion er et interessant tema og viktig for livet. Ungdommene ble også spurt om de tror at det onde finnes, for eksempel som en ond kraft eller Satan. På dette spørsmålet fordelte ungdommene seg ganske likt. Ca 1/3 tror det onde finnes, like mange tror det ikke, og like mange vet ikke hva de skal tro om det onde.¹⁷

¹⁴ *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler*, 5

¹⁵ Morten Holmqvist (red.), *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*, (Oslo: Kloster forlag, 2007)

¹⁶ Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig...*, 53

¹⁷ Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig...*, 56

Undersøkelsen viser også at ungdom synes at det å være religiøs er greit. Men for en del av dem var det provoserende å høre at noen kunne påstå at det fantes bare én sannhet.¹⁸ Ungdommene gir uttrykk for en positiv pluralisme, der man kan tro og mene det man vil.¹⁹ Derfor er det ikke alltid at trosinnholdet i ungdommenes tro svarer til tradisjonelt dogmatisk læreinhold. Slik sett bekrefter ungdommene det inntrykket man får ved å lese intervjuer med mer eller mindre kjente personer, der det kommer frem at de ønsker å være religiøse på sin egen måte. Man tror, men man kan skape sin egen tro. Kanskje møter vi her KRLE-generasjonen? Er det slik at man vil skape sin egen tro, er det en utfordring for konfirmantundervisningen og kirkens undervisning generelt.

Når det gjelder verdier, har stort sett alle ungdommene samme holdninger, uavhengig av om de tror på Gud eller ikke.²⁰ Men hvem definerer hva som er rett og galt? Det er ens egen samvittighet som avgjør det, for 36 % av de spurte. 34 % oppgir at de snakker med venner om hva som er rett og galt. 30 % oppgir at for å finne ut av hva som er rett og galt, snakker de med en voksen: 25 % med foreldrene og 5 % med en annen voksen. Bare 2 % oppgir at de søker svaret på hva som er rett og galt gjennom å lese en religiøs bok.²¹ Det ser ut som om voksne spiller en liten rolle som veiledere i etiske spørsmål. Når man da stiller spørsmålet om hva som er rett og galt, er svaret at det verste man kan gjøre er å svikte vennene sine. For denne gruppen er venner det viktigste, så følger familie og kjæreste/kjærlighet, med andre ord, relasjoner er det som betyr mest for gruppen.

83 % av ungdommene oppgir at de er meget lykkelige eller passe lykkelig. Det kan se ut som om ungdommer forventer at livet skal være godt, og at de skal være lykkelige. Bob Mayo²² kaller det et «lykkelig verdensbilde». Dersom noe vondt skulle skje, vil venner og familie hjelpe til med å finne lykken igjen. Lykken skapes gjennom relasjonene, derfor er de så viktige.

Meningen med livet er å leve her og nå, man har ikke behov for noe annet ut over det. At livet ikke har noen mening ut over det at det skal leves lykkelig her og nå, står i kontrast til det kristne livssynet. «Hva er meningen med livet?» er et sentralt og grunnleggende spørsmål innenfor kristen tro. Gud har skapt verden og mennesket, og Gud kaller mennesket til å leve i fellesskap med seg og med andre mennesker. Som mennesker skal vi ikke bare være vår egen

¹⁸ Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig...*, 62

¹⁹ Jeanine Strømdahl Brenna, «Tro og samfunn: Ung tro i dag», i *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag* (red. M. Holmqvist; Oslo: Kloster Forlag, 2007), 158

²⁰ Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig...*, 56

²¹ Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig...*, 9

²² Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig...*, 105-106

lykkes smed, vi skal leve for Gud og vår neste, slik det uttrykkes i «det dobbelte kjærlighetsbudet».²³ Å finne sin plass i Guds tanker for verden gir livet mening. Men hvordan skal vi kommunisere dette til dagens ungdom som ikke opplever at livet blir meningsløst, selv når livet ikke har mening? Eller som Holmqvist spør: «Hvem søker vel lykken hos Jesus når man er lykkelig i seg selv?»²⁴ For mange av ungdommene opplevdes religion som i beste fall et bidrag til å gjøre livet lykkelig. For noen er religion et hinder for et lykkelig liv. Men det er god grunn til å stille spørsmål om hvor lykkelige ungdommene egentlig er. Samtidig med at 80 % av ungdommene oppgir at de er lykkelige, oppgir 40 % at de er ensomme, og 40 % sier de er stresset.

Dagens ungdomsgenerasjon er en relasjonsgenerasjon. Venner og familie er det viktigste for ungdommene. Her kan man kanskje finne et tilknytningspunkt til kristen tro. For den kristne tro handler ikke først og fremst om dogmatikk, men om relasjon. Som mennesker er vi skapt til å leve i relasjon til Gud og til andre mennesker. Syndefallet ødela relasjonen og relasjonene. Derfor er Guds rop til Adam også Guds rop til alle mennesker: «Hvor er du?»²⁵ Gud leter etter mennesket også i dag, og vi inviteres tilbake til Gud, slik at den ødelagte relasjonen kan heles. Da kan mennesket nå sin bestemmelse, fellesskapet med Gud og sin neste. Gode relasjoner. Å leve i det vi er skapt til. Er det dette som er grunnlaget for lykke, for sann lykke?

3.1.1.2 Undersøkelse blant konfirmanter i Norge

Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) og Kirkelig utdanningscenter i nord (KUN) gjorde i 2007/2008 og 2012/2013 undersøkelser blant konfirmanter i Norge. Undersøkelsen viste at konfirmantene var interessert i livsnære tema, og lite interessert i kristen dogmatikk.²⁶ Blant de åtte mest populære tema var kun to direkte knyttet til den kristne tro. Det var tema om dåp og kristne høytider. Temaene som lå på topp var «Vennskap», «Meningen med livet» og «Rettferdighet og ansvar for andre». Andre tema som kom på listen omhandler kropp, seksualitet, kriminalitet, vold, klima og miljø.

Øystein Gjerme skriver i sin artikkel «Evangeliet i dag: Hva er gode nyheter?»²⁷ at gjennom kirkens 2000-årige historie har kirken forkynt Jesus Kristus som frelser og livgiver. Det blir derfor en utfordring for kirken at de fleste ungdommer i dag ikke spør etter en frelser,

²³ Matt 22.37-39

²⁴ Holmqvist, *Jeg tror jeg er lykkelig....*, 111

²⁵ 1. Mos 3.9

²⁶ Jan Christian Kielland, *Nøkler til livet. Nye metoder for læring i kirken*. (Oslo: KFUK KFUM, 2015, 11)

²⁷ Øystein Gjerme, «Evangeliet i dag: Hva er gode nyheter?» i *Jeg tror jeg er lykkelig....Ung tro og hverdag*. (red. M. Holmqvist; Oslo: Kloster forlag, 2007), 147

heller ikke etter en livgiver. Må kirken i sin trosopplæring og i sin forkynnelse tilpasse seg ungdommenes «lykkelige verdensbilde» for at den kristne tro skal oppleves relevant for dagens ungdommer? Hvis livet i seg selv gir mening, hvis lykke her og nå er målet, og relasjonen til venner og familie er det som gir lykke, og derfor blir det viktigste i livet, kan man spørre om hva skal de unge da skal med den kristne tro. Blir troen bare en støtte for de som mislykkes? Hvordan kan kirke forkynne evangeliet for de unge?

Åse Margrethe Berger Cameron vil finne ut om man i det hele tatt kan tilrettelegge temaene synd og skyld i forkynnelse og undervisning på en adekvat måte for ungdom, og hvordan man kan en knytte dette til skriftemålet.²⁸ Hun stiller derfor spørsmålet om hvem de unge er. En forutsetning for skriftemålet er at mennesket ser seg selv som synder overfor Gud og medmennesker. Men gjør ungdom det? Når Cameron gjør et forsøk på å beskrive hvem de unge er, finner hun at unge mennesker er tolerante overfor det som er annerledes og at de oppfatter ulike levemåter som likeverdige. Toleransen kan gjøre det vanskelig å vurdere etiske og moralske utfordringer, og finne svar på hva som er rett og galt, hva som er det gode livet.²⁹ Det er ikke vanskelig å se at den kristne tro utfordrer andre livssyn og meninger når den bekjenner seg til én Gud. Dessuten gjør den kristne tro krav på allmenngyldighet. Gud er himmelens og jordens skaper, alt er avhengig av ham, også mennesket. På denne bakgrunn blir det krevende å se hvordan man skal komme til rette med det dobbelte kjærlighetsbud. Kravet i det første budet, om å elske Gud, kan oppfattes som intoleranse. Cameron peker på at det å fremme troens bekjennelse og skriftemålet som respons på bekjennelsen vil kunne forstås som å legge opp til intoleranse.³⁰ Hun stiller derfor spørsmål om det går an å bygge en bro mellom den flerkulturelle forståelsen og konteksten dagens ung lever i, og katekismens fordringer.

Oppsummering

Nesten halvparten av de spurte ungdommene sier at de tror på Gud. Det er et ganske stort antall. Men det ser ut til at gudsbildet er noe ensidig. Gudsbildet synes å være preget av at Gud er kjærlighet og allmektig. Det er lite som tyder på at unge forestiller seg Gud også som hellig. Jeg ser at svarene de unge gir passer godt til min forkynnelse og undervisning gjennom de årene jeg har arbeidet i kirken. De tenker seg Gud som «verdens skaper», «allmektig» og «kjærlighet». Bare noen få tenker seg Gud som «dommer». Det ligger en utfordring i at så få

²⁸ Åse Margrethe Berger Cameron, «Synd og skriftemål – aktuelle temaer i trosopplæringen?», i *Hva betyr det? Luthers katekisme i trosopplæringen* (red. K. Alfsvåg og J. Haga; Oslo: IKO Forlag, 2013), 94

²⁹ Cameron, «Synd og skriftemål», 99

³⁰ Cameron, «Synd og skriftemål», 101

av ungdommene synes at religion er et interessant tema og viktig for livet. Målet for konfirmantundervisningen må være at troen handler om livet, ikke bare om å holde noe for sant. Hvordan kan jeg legge opp en undervisning slik at ungdommene skal se at tro handler om livshjelp og livsmestring? Det blir en av hovedutfordringene. En annen utfordring vil være å kommunisere med en ungdomsgenerasjon som blir provosert av at noen kan påstå at det finnes én sannhet. Hvis ungdommene tenker at man kan tro og mene ha man vil, går det an å få gehør for at det finnes bud og regler, noe normativt som ligger fast? De aller fleste ungdommene sier at når det gjelder rett og galt, er det deres egen samvittighet som definerer det, eller de snakker med venner om det. Ca 30 % av dem snakker med foreldre eller andre voksne. Når det ser ut som om voksne spiller en liten rolle som veiledere i etiske spørsmål, hvordan kan vi som kirke bli hørt når vi snakker om at Gud har gitt noen retningslinjer for livsførsel? Det gjør det ikke lettere at bare 2 % oppgir at de søker svaret på hva som er rett og galt gjennom å lese en religiøs bok. Det oppleves som konfirmantundervisningen stiller med et handikap: Bud og regler gitt av Gud, som vi kan lese i en religiøs bok, og som formidles av voksne.

Undersøkelsen viser også at for ungdom er relasjoner det som betyr mest. Det verste man kan gjøre er å svikte vennene sine. Her har vi som kirke noe å gripe fatt i. Den kristne tro handler om relasjoner: relasjonen Gud-mennesket, og relasjon mennesker i mellom. Synd handler om at relasjoner går i stykker, og at tilgivelse kan hele og lege det som er ødelagt. Jeg ser at gode og dårlige relasjoner kan være et innsteg som gjør denne oppgavens tema til en mulighet.

8 av 10 ungdommer oppgir at de er lykkelige, samtidig oppgir nesten halvparten at de er ensomme og stresset. Det kan tyde på at livet ikke er så rosenrødt som man ønsker å gi inntrykk av. Hvis det forventes at man er lykkelig, blir det krevende å si noe om manglende lykkefølelse og det som er vanskelig. Da kan det være at man ikke vil innrømme det når man kjenner seg ulykkelig, fordi man da kan fremstå som mislykket. Jeg lurer på om avstanden mellom forventningen om et lykkelig liv og kirkens undervisning om synd, tilgivelse og oppreising kan bli for stor. Vil kristen tro bare oppleves relevant for dem som ikke kan si om seg selv at de er lykkelige? Her kan det være vi har en vei å gå. Det ser altså ut til at denne gruppen synes det er vanskelig å innrømme at livet ikke alltid «går på skinner». Da kan det bli krevende å skulle innrømme for seg selv og andre at jeg synder og jeg trenger skriftemål. Selv om de ikke søker veiledning i en religiøs bok, vil jeg likevel forsøke å bruke noen av de bibelske personene som utgangspunkt for å snakke om livet. Bibelen har mange fortellinger om mennesker som fremstår som vellykkede, men som ikke alltid opplever seg som

vellykkede og lykkelige. Disse kan brukes som et utgangspunkt for undervisningen. Kanskje kan konfirmantene kjenne seg igjen i noen av disse bibelske personene, og gjennom dem få innsikt i eget liv.

Konfirmantene som gruppe er ikke interessert i de kristne dogmene. Da blir det vanskelig å ha kirkens tro og tradisjon som utgangspunkt for undervisningen om synd og tilgivelse. Det viktigste for denne gruppen er relasjoner. Mitt utgangspunkt for å ta opp skriftemål, vil da bli gode og dårlige relasjoner. Konfirmantene vil ha erfaring med vennskap som går i stykker, eller krevende nære relasjoner. Da kan man ta opp tema som synd og behov for tilgivelse, og samtidig utvide gudsbildet til også å se Gud som hellig. Siden det ikke er hos de voksne eller i en religiøs bok de først og fremst søker etisk veiledning, må jeg finne en metode som gjør at de kan snakke om de gode og vanskelige tingene med en voksen. Kanskje kan hele konfirmantgruppen involveres i en samtale, slik at de lærer av hverandre.

3.2. Hvilke forutsetninger og rammer finner jeg i Plan for trosopplæring?

Innledning

Etter å ha arbeidet med trosopplæringsreformen siden 2004, fikk Den norske kirke i 2010 sin «Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler». Trosopplæringsplanen er både en rammeplan og et ressursdokument.³¹ I teori-delen, der man finner teologien som ligger til grunn for trosopplæringsplanen og formålet for planen, vil jeg se etter hva slags menneskesyn som ligger i bunnen av opplæringsplanen, og hvilket gudsbilde som er tenkt formidlet. Hvilke ansatser er det til tema synd, tilgivelse og skrifte? Så vidt jeg har sett, er det bare ett sted i planen at skriftemål nevnes. Innenfor rammeplanen, hvordan tenker man seg temaet «skriftemål» formidlet? Skriftemål handler både om livstolkning og livsmestring, og om kristen tro og tradisjon og kristen tro i praksis, om alle de tre aspektene ved trosopplæringsplanen. Finner vi det igjen i planen? Og hva med «Kjernetekster i en fornyet trosopplæring»,³² er det valgt ut tekster her som behandler denne siden ved det kristne livet? På bakgrunn av min erfaring med at skriftemål for ungdom aldri nevnes i de sammenhenger jeg har deltatt i, er jeg spent på om det er hjelp å hente i trosopplæringsplanen når man skal undervise konfirmanter og ungdom om synd, tilgivelse og skriftemål. Hvordan kan man gi unge anledning til skrifte?

³¹ *Plan for trosopplæring*, 4

³² *Plan for trosopplæring*, 46

3.2.1 Begrunnelse for trosopplæringsplanen

Trosopplæringsplanen begrunnes i dåpsbefalingen,³³ der Jesus gir sine disipler, og dermed kirken, oppdraget med å gjøre mennesker til disipler gjennom dåp og opplæring.³⁴ Dåpen er en engangshendelse, samtidig med at dåpen er starten på et liv som Jesu disippel. Plan for trosopplæring tar utgangspunkt i spørsmålet fra Luthers lille katekisme: «Hva betyr det å bli døpt i vann?»³⁵ Til dette svarer Luther: «Det betyr at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot, og dø med alle synder og onde lyster, og at et nytt menneske daglig skal stige fram og leve evig for Gud.» Dåpen blir dermed også et livsprogram.³⁶ Formålet med trosopplæringen i Den norske kirke defineres da slik: «Trosopplæring er å legge til rette for at den dømte kan leve og vokse i et livsforhold til den treenige Gud.»³⁷ Dette konkretiseres noe, og for oppgavens tema gjelder følgende: «Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som vekker og styrker kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud, bidrar til kristen livstolkning og livsmestring.....».³⁸

Hovedansvaret for at de dømte barna får trosopplæring, ligger hos foreldrene. Derfor er den viktigste opplæring til kristen tro den som skjer i hjemmet. Som menighet har vi også et medansvar for å gi barna vi dømper opplæring. Vårt medansvar gjelder alle dømte barn. Ikke alle foresatte er opptatt av trosopplæring i hjemmet, heller ikke alle kan gi opplæring om troen, og det vil være viktig for menigheten å bygge gode relasjoner til alle hjem, slik at flest mulig av de dømte barna kan få trosopplæring i menigheten. Allerede ved dåpen kan grunnlaget for et samarbeid om trosopplæringen legges. Menigheten er et unikt sted for å gi barna og de unge muligheten for at troen kan «oppdages gjennom handlinger, ord og fellesskap».³⁹ Gjennom praksis og undervisning får barna og de unge innsikt og kunnskap om hva det innebærer å være døpt og leve i dåpen. Trosopplæringsplanen tenker at det skjer ved at barn og unge «blir kjent med sin lokale kirke, hverdagsritualer, høytidsfeiring og markering av livets viktige tider».⁴⁰ «Gjennom tolkning av livets, årets og kirkens viktige tider i lys av den troen vi er døpt til, holdes troen og livet sammen.»⁴¹ Troen og livet hører sammen.

³³ Matt 28, 18-20

³⁴ Plan for trosopplæring, 4

³⁵ Plan for trosopplæring, 4

³⁶ Plan for trosopplæring, 4

³⁷ Plan for trosopplæring, 4

³⁸ Plan for trosopplæring, 4

³⁹ Plan for trosopplæring, 5

⁴⁰ Plan for trosopplæring, 5

⁴¹ Plan for trosopplæring, 7

3.2.2 Trosopplæring som hjelp til livsmestring

Plan for trosopplæring ønsker at for barna og de unge skal dåp og tro knyttes sammen til en enhet som kan bli en ressurs til å tolke og møte livet slik det er.⁴² Barn og unge skal utrustes slik at de kan leve det nye livet i dåpen. Det er ikke uten videre gitt hva det innebærer.

Planene begrunnes i det lutherske dåpssyn, og det blir derfor naturlig å spørre hva Luther sier om å leve i dåpen. Som det pekes på i planen, er det meningen at «gamle Adam» skal druknes, med alle synder og onde lyster. I følge luthersk teologi er dåpen en renselse fra synd. Dåpen gir syndenes forlatelse, frelser fra djevelen og døden og gir evige liv til den som tror. Når vi døpes, døpes vi fra synden og vi døpes til et evig liv. I stedet for det gamle menneske skal et nytt menneske daglig komme frem, stå opp og leve evig for Gud i rettferd og renhet. Å leve i dåpen er å leve i syndstilgivelse, det er å leve i håpet om oppstandelsen. Å leve det nye livet er å leve i kjærlighet til Gud og mennesker. Når det nye mennesket reises opp av dåpsvannet er det i troen på at den dømte har fått håpet om det evige liv. Oppstandeshåpet som vi døpes til og Guds kjærlighet skal gi hjelp til å møte livets utfordringer og det skal gi fremtidshåp.⁴³ I dette håpet er det kraft, mot og vilje å hente. Kjærligheten som vi er elsket med, og som vi skal elske andre med, har i seg et engasjement for verden, fellesskapet og nesten som kan brukes til handling. Men håpet strekker seg også ut over denne verden.⁴⁴

3.2.3 Kjærlighet som sentralt verdibegrep

Når vi kommer til kapittel 3 i trosopplæringsplanen, «Størst av alt – trosopplærings innhold», slås det fast at «kjærligheten er det sentrale verdibegrepet».⁴⁵ Dette verdibegrepet beskriver både hvordan Gud er, og hvordan mennesker skal møte hverandre. For å begrunne kjærligheten som basisverdi, refereres til at kjærligheten er størst, sammenlignet med tro og håp.⁴⁶ Det henvises også til 1. Joh 4.9-11, der det understrekes at fordi mennesket er elsket av Gud, er mennesket skyldig i å elske sin neste. Innholdet i det dobbelte kjærlighetsbudet, der mennesket pålegges å elske både Gud og mennesker, tas med i form av den jødiske trosbekjennelsen fra 5. Mos 6.4-9. Kjærligheten til Gud kommer til syne gjennom livet som leves i fellesskap med andre. Det er interessant å se at planen, i god luthersk tradisjon, tar utgangspunkt i det dobbelte kjærlighetsbudet når den skal beskrive rammene for vår relasjon til Gud og medmennesker. Det påpekes at ut i fra budet om å elske Gud og sin neste, finner vi de sentrale verdiene som tilgivelse, omsorg og solidaritet. Det trekkes frem at menneskets

⁴² Plan for trosopplæring, 5

⁴³ Plan for trosopplæring, 11

⁴⁴ Plan for trosopplæring, 11

⁴⁵ Plan for trosopplæring, 13

⁴⁶ 1. Kor 13.13

unikhet, verdi og ansvarlighet gir retning for de valg og handlinger som tas i livet. Samtidig som denne verdiforankring skal utruste til å møte livets utfordringer og ivareta relasjoner mennesker i mellom.⁴⁷ Målet er at trosopplæringen skal bygge identitet og holdninger som vil være gode for enkeltmennesket og samfunnet. Det spørres etter hvordan barn og unge kan utrustes til å gjøre gode og selvstendige valg. Her ligger det en tro på menneskets muligheter og gode vilje. Planen understreker at i det dobbelte kjærlighetsbudet ligger tilgivelse implisitt som sentral verdi.

3.2.4 Kirken som læringsarena

Trosopplæringsplanen viser til hvordan Jesu disipler utviklet sin identitet som disipler. De ble kjent med Jesus ved å være sammen med ham, de fikk undervisning, gjorde sine egne erfaringer og var en del av fellesskapet, med de oppgaver det innebar. Trosopplæringsplanen legger opp til at barna og de unge også skal lære gjennom å være en del av det kristne fellesskapet, og ta del i kirkens praksis. Planen peker på at som læringsarena byr kirken på mange muligheter. Her kan man ikke bare lære teori, her er det også gode muligheter for å lære gjennom praksis. Man lærer ved å bruke bibelen, bønnen og gudstjenesten. Og det oppfordres til samtale og refleksjon rundt livets gode og vanskelige sider, slik at barn og unge kan få hjelp til å mestre tilværelsen og fungere sammen med andre.⁴⁸

3.2.5 Trosopplæringsplanens ulike aspekter

Planen peker på noen aspekter ved trosopplæringen, før trosopplæringens innhold beskrives mer detaljert. For det første prøver man å holde sammen den enkeltes livssituasjon, kirkens tro og tradisjon og kristen tro i praksis. Det er tegnet en modell som skal illustrere dette:

⁴⁷ Plan for trosopplæring, 10

⁴⁸ Plan for trosopplæring, 10

⁴⁹ Plan for trosopplæring, 15

Som det fremgår av modellen, er Guds kjærlighet i Jesus Kristus det sentrale i trosopplæringen. Den enkelte skal kunne se livet sitt i lys av Guds kjærlighet, og forstå seg selv og livet sitt i relasjon til Gud, seg selv, sin neste og skaperverket. Når det gjelder «Kristen tro og tradisjon» har kristendomsundervisningen i landet vårt vært preget av kjennskap til bibelen, gudstjenesten og Luthers lille katekisme, med trosbekjennelsen, Fader vår, budene, og sakramentene som det sentrale. Dette skal fortsatt overleveres til nye generasjoner. Læring gjennom «Kristen tro i praksis» skjer blant annet gjennom bønn, feiring av gudstjeneste, bibellesning, lovsang og i tjeneste og etterfølgelse.⁵⁰ Syndsbekjennelse eller skriftemål nevnes ikke.

«Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler» inneholder en oversikt over trosopplæringens innhold.⁵¹ Innholdet fordeles i tre hovedgrupper: «Livstolkning og livsmestring», «Kirkens tro og tradisjon» og «Kristen tro og praksis». Først når vi kommer til det konkrete innholdet i trosopplæringsplanen, dukker begreper som synd og tilgivelse opp. Når det gjelder «Livstolkning og livsmestring» skal barna og de unge arbeide med sentrale dimensjoner ved menneskelivet. Dette omfatter blant annet tema som godt og ondt, rett og galt, synd og skam, tilgivelse og forsoning. Med tanke på «Kirkens tro og tradisjon» kommer synd og omvendelse, bekjennelse og tilgivelse inn når barna og de unge blir kjent med 3.trosartikkel. Når man tar opp sakramentene kommer syndenes forlatelse inn når nattverden er tema. Fra bibelen skal man høre om syndefall og frelseshistorien, om noen av personene og hendelser i Det gamle testamentet, for eksempel om Abraham, Moses og David. Under hovedtema «Kirken», er gudstjenester og ritualer trukket frem, uten at skriftemålet er nevnt.

I det tredje aspektet ved trosopplæringen, «Kristen tro i praksis», nevnes så vidt jeg kan se skriftemålet for første og siste gang: *Ungdom skal få anledning til å gå til samtale, sjelesorg og skrifte.*⁵² Barn og unge skal kjenne de kristne, etiske verdiene og arbeide med å se disse verdiene relatert til egen hverdag. Det uttrykkes at tilgivelse er et av de obligatoriske hovedtema når det gjelder kristen tro i praksis. Når det gjelder ungdomsårene fra 13 til 18 år skal trosopplæringen ha fokus på: «Å etablere en reflektert og helhetlig forståelse av den kristne tro, sett i relasjon til egen livshistorie og framtid.»⁵³ Det er denne aldergruppen som skal gis anledning til skrifte. Selv om det er denne aldergruppen som skal gis anledning til skrifte, nevnes heller ikke her tema som synd, skrifte og tilgivelse. Temaene er naturlige å ta opp når man skal reflektere over kristen tro i relasjon til eget liv, men de er ikke eksplisitt

⁵⁰ Plan for trosopplæring, 14

⁵¹ Plan for trosopplæring, 16-17

⁵² Plan for trosopplæring, 17

⁵³ Plan for trosopplæring, 21

nevnt.

Kirkens hovedsatsingsområde i ungdomstiden er konfirmasjonsundervisningen, med et rammetall anslått til 60 timer. Her sies det uttrykkelig at målet for konfirmasjonstiden er å vekke og styrke troens liv som gis i dåpen, slik at de unge kan leve sitt liv i forsakelse og tro...⁵⁴ Planen sier lite om hva det innebærer.

I løpet av konfirmanttiden skal konfirmantene ha arbeidet med alle hovedtemaene i trosopplæringsplanen, *slik at konfirmanten kan se seg som skapt, elsket, frelst og holdt oppe ved Guds kjærlighet*.⁵⁵ Det var overraskende å se på tekstutvalget som skal være kjernetekster i trosopplæringen. Følgende kriterier er valgt når tekster skulle plukkes ut: Det skal være tekster om de sentrale høytidene og liturgien, fortellinger fra Jesu liv og undervisning, brevlitteraturen, katekismetradisjon, utvalgte salmer, og et riss av Bibelens store fortelling.⁵⁶ Det ser ikke ut som det er valgt tekster ut fra kriteriet om at mennesket og livet skal møte bibeltekster som gir hjelp til livsmestring.

Det er valgt ut 50 kjernetekster, av disse er det hele 12 tekster som kan relateres til synd, skrifte og tilgivelse. De fleste av disse tekstene er fra Det gamle testamentet. Fra Det nye testamentet er fortellingen om «Faren som ventet», Luk 15.11-32, tatt med, «Vår Far», «Det dobbelte kjærlighetsbud» og «Den gylden regel». Her er det et utvalg av spennende tekster som kan fungere godt som utgangspunkt for refleksjon rundt de temaene jeg etterlyser i planen.

3.2.7 Kritisk blikk på trosopplæringsplanen

Som utgangspunkt synes jeg det er flott at vår kirke har fått en plan for trosopplæring. Det skulle sikre at alle dømte får en tilnærmet lik opplæring i det som vår kirke ser på som sentrale tema. Da blir det ikke opp til den enkelte underviser å velge fritt blant sine favoritt-tema. At planen så tydelig understreker at trosopplæringen skal knyttes til barnas og de unges liv er betydningsfullt. Den kristne troen handler ikke bare om å holde noe for sant, troen handler også om livet.

Utgangspunkt for planen er det lutherske dåpssynet, der dåpen blir starten på det nye livet som skal leves som Guds barn. At det nye livet er et liv i daglig anger og bot nevnes innledningsvis, men jeg savner konkretisering av dette. Hva betyr det at alle dømte gjennom daglig omvendelse er kalt til å leve og vokse i denne troen som gis i dåpen? Hva er daglig omvendelse og hvordan skal barn og unge gjøre dette? Jeg synes ikke planen gir noe svar på

⁵⁴ Plan for trosopplæring, 23

⁵⁵ Plan for trosopplæring, 23

⁵⁶ Plan for trosopplæring, 46

disse spørsmålene. Når planen har som mål at barn og unge skal «leve i dåpen», leve det nye livet, forventer jeg at planen inneholder tema som synd, anger, bot og tilgivelse. Både som teori og praksis. Dette bør være en hovedsak. Her synes jeg ikke trosopplæringsplanen følger opp når den henviser til hva Luther sier i sin forklaring om hva dåpen er.

«Livstolkning» og «livsmestring» er sentrale aspekter ved trosopplæringsplanen, og opplæringen skal bidra positivt til identitetsdannelsen. Skal trosopplæringen kunne gi hjelp til å mestre livet, og være identitetsskapende på en sunn og god måte, må også de vanskelige temaene og de mørke sidene ved mennesket tas opp. Det savner jeg uttrykt i planen. Det som blir litt underlig for meg er at livsmestringen synes å handle om å ha tro på egne ressurser og håp for fremtiden. Kristen livsmestring handler om å sette sin lit til Gud,⁵⁷ om å frykte og elske Gud, stole fullt og fast på ham, også den dagen egne ressurser ikke strekker til. Vi har en vi kan sette vår lit til, en som er utenfor meg selv, og større enn meg selv.

Hvordan kan vi legge til rette for en trosopplæring som gir hjelp til å tolke livet i lys av den kristne tro?⁵⁸ Spørsmålet stilles i trosopplæringsplanen, uten at man her går inn på hvordan livet kan være. For å tale sant om mennesket og menneskets liv, må man også ta med livets tunge og svarte sider. Barn og unge kan ha en erfaring av å påføre andre mennesker skade, og de kan selv være et offer for andre menneskers ord og handlinger. De vanskelige tingene hører med til livet, og det er vesentlig at de blir snakket om. Jeg savner at planen ikke peker på at valgene vi tar, ikke alltid er gode. Noen ganger tar vi dårlige valg, som går ut over oss selv eller andre. Selv om vi har en retning for livet, hender det at vi «bommer på målet», vi synder. Relasjoner ødelegges. Det spørres etter hvordan barn og unge kan utrustes til å gjøre gode og selvstendige valg. Her kunne man også ha stilt spørsmålet om hvordan barn og unge skal utrustes til å håndtere dårlige valg, egne og andres.

Oppstandeshåpet som vi døpes til og Guds kjærlighet skal gi hjelp til å møte livets utfordringer og det skal gi fremtidshåp.⁵⁹ Håpet og Guds kjærlighet er en kilde til kraft, mot og vilje. Her er det hjelp å hente til å kjempe mot det som ødelegger og bryter ned. Kjærligheten har i seg et engasjement for verden, fellesskapet og nesten som kan brukes til handling. «Håpet strekker seg ut over denne verden»,⁶⁰ men det må sies mer enn det. Når vår kraft og makt ikke strekker til for å endre urettferdighet og lidelse, vet vi at Gud en dag vil sette strek og skape en ny himmel og jord, der alt blir nytt og alt blir godt.⁶¹ Gud kjemper mot

⁵⁷ Matt 22.37

⁵⁸ Plan for trosopplæring, 9

⁵⁹ Plan for trosopplæring, 11

⁶⁰ Plan for trosopplæring, 11

⁶¹ Åp 21.1-5

ondskap og urettferdighet. En dag skal Gud sette sluttstrek for verden slik vi kjenner den. Den dagen skal Gud dømme verden. Og vi mennesker skal svare for hvordan vi har levd livene våre.⁶² Det onde settes navn på. Urett gjøres rett. Det gir oss et stort ansvar for hvordan vi lever. Samtidig er det en trøst i det at alt skal bli nytt. Håpet om at alt skal gjøres opp og bli nytt kan gi hjelp til å leve midt i avmakt og håpløshet.

Trosopplæringsplanen har kjærlighet som sentralt verdibegrep. Kjærlighet beskriver hvordan Gud er, og hvordan vi skal møte hverandre. Barna og de unge skal oppleve seg som elsket av Gud. Jeg savner at Guds hellighet også blir tematisert. Av vesen er Gud kjærlighet, men hellighet hører også med til Hans vesen. Skal barn og unge forstå seg selv som syndere, som trenger dåpen og syndstilgivelse, trenger de også en forståelse av Gud som hellig. Jeg tenker at det er først i møtet med en hellig Gud at vi kan ane litt av dybden i Guds kjærlighet. I skriftemålet kan vi erfare at vi er elsket av Gud med en kjærlighet uten betingelser. Det henvises i planen til 1. Joh 4.9-11, der det vises til at fordi mennesket er elsket av Gud, er mennesket skyldig i å elske sin neste. At versene fra Johannesbrevet forteller at Guds kjærlighet ble synlig ved at Jesus ble sendt for å sone våre synder, vektlegges ikke. Til tross for at det understrekes at dette er det mest sentrale i den kristne tro, som trosopplæringen alltid må ha fokus på.⁶³ Planen peker på at i det dobbelte kjærlighetsbudet ligger tilgivelse implisitt som sentral verdi, likevel unngår man å ta opp tilgivelsen som tema.

Kirken som læringsarena: Planen viser til hvordan Jesu disipler utviklet sin identitet som disipler. De ble kjent med Jesus ved å være sammen med ham, de fikk undervisning, gjorde sine egne erfaringer og var en del av fellesskapet, med de oppgaver det innebar. Når det gjelder skriftemål har Den norske kirke lite å vise til av praksis. Hvordan skal man lære om skriftemål i menighetene når det nesten ikke forkynnes om skriftemål, og skriftemålet heller ikke vises i praksis? Selv det alminnelige skriftemålet praktiseres lite i våre kirker i dag. På dette felt kan man vanskelig snakke om menigheten som et lærende fellesskap. Her kunne planen ha tatt utgangspunkt i syndsbejennelse, slik den praktiseres i gudstjenesten som en kollektiv bejennelse. Gjennom en slik praksis gis det gode muligheter til å snakke om en sentral side ved det kristne livet, og gi hjelp til individuell syndsbejennelse. Derfra kunne man gå videre til å snakke om skriftemålet. For målet for trosopplæringen kan ikke bare være å mestre tilværelsen og fungere sammen med andre, vi trenger også hjelp til å se livet i relasjon til Gud. Mister vi denne dimensjonen ved trosopplæringen, står vi i fare for å redusere både trosopplæringen og mennesket. Å gi mulighet for trospraktisering, også

⁶² Matt 25.31-46

⁶³ *Plan for trosopplæring*, 13

syndsbekjennelse, er en viktig oppgave for trosopplæringen.⁶⁴

Når det gjelder «Kirkeårets høytider og merkedager», er det tenkt at undervisningen om disse skal holde livet og troen sammen. «Gjennom tolkning av livets, årets og kirkens viktige tider i lys av den troen vi er døpt til, holdes troen og livet sammen.»⁶⁵ Jeg tenker i beste fall kan troen og deler av livet knyttes sammen når man snakker om tider og høytider, men jeg lurer på om det blir en krevende øvelse å få til. For mange vil høytidene først og fremst være knyttet opp til skolefri og ferier, ikke til livet slik det er på godt og vondt. Jeg savner at ikke bots- og bønnedagen er nevnt. Å hente frem denne dagen hadde gitt en god anledning til å snakke om bot, skrifte, tilgivelse og nåde, slik at denne siden ved livet og troen ble holdt sammen. Heller ikke Askeonsdag er spesielt nevnt, selv om faste er med som tema. Det ligger noen muligheter her som trosopplæringsplanen ikke gjør seg nytte av.

Syndsbekjennelse eller skriftemål nevnes ikke, selv om man sier at en innføring i troen gjennom praksis skal gi hjelp til å leve livet i lys av Jesu kjærlighet og nåde. Skriftemålet er nettopp det stedet hvor vi får konkretisert og praktisert nåden aller tydeligst. Her savner jeg at planen ikke peker på de muligheter som ligger der til å ta opp tema som kan hjelpe barna og de unge til å mestre livets krevende sider. Når trosopplæringsplanen sier at de unge skal gis anledning til å skrifte, hadde jeg forventet at temaet ville være nevnt flere steder, og tatt med som et punkt under alle de tre aspektene i trosopplæringen. Særlig fordi skriftemål er så lite kjent og brukt i vår kirke hadde jeg forventet at planen inneholdt mer konkret om hvordan dette er tenkt gjort. Uten å ha noe annet enn egen erfaring gjennom 25 år å bygge på, tror jeg at skrifte er et ikke-tema for de aller fleste som driver med trosopplæring i vår kirke. Skal skrifte bli en del av trosopplæringen, må de ansvarlige for trosopplæringen bli minnet om at temaet er noe mer enn en kuriøs del av reformasjonshistorien.

Etter min mening fokuseres det i trosopplæringsplanen i for stor grad på de positive sidene ved mennesket. Men mennesket er også synd, med behov for tilgivelse. Tilgivelse skal være et av hovedtemaene i planen, men det synes jeg ikke kommer så tydelig frem når opplæringen skal konkretiseres. Jeg ser at planen er så «romslig» at temaene kan få plass, men jeg skulle ha ønsket at de hadde fått en tydeligere plass. Innenfor luthersk teologi er det grunnleggende spørsmål som i planen får liten oppmerksomhet.

Kristen tradisjon og tro: Det ville ha vært naturlig å peke på temaene synd, tilgivelse og skriftemål når de unge skal lære «Vår Far» og de 10 budene. I planen blir «Vår Far» et utgangspunkt for å snakke om ulike bønner og bønneformer. Budene skal være utgangspunkt

⁶⁴ Plan for trosopplæring, 7

⁶⁵ Plan for trosopplæring, 7

for å snakke om verdier som forbruk, fordeling, samliv og livets ukrenkelighet. Men jeg tenker at budene er et godt utgangspunkt for å snakke om synd, i forhold til Gud og mennesker. Her kan troen og verden holdes sammen. Den 5.bønne i «Vår Far» går jo også direkte på syndsbejennelse, og hele bønne har i seg hele vårt liv slik det skulle leves for Gud og mennesker.

Det er en positiv overraskelse at så mye som 50 % av kjernetekstene som er valget til trosopplæringen, kan brukes som utgangspunkt for å undervisning og samtale om skriftemål. Samtidig er det også overraskende at når først temaet skrifte nevnes, knyttes det ikke til noe av tekstutvalget. Når man skal bli kjent med bibelske personer, som Moses og David, skulle jeg ha ønsket at også de mørke sidene i deres historie var tatt med blant de bibelske kjernetekster. Både Moses og David er store troshelter innenfor jødisk og kristen tro. Begge gikk de på store nederlag, og klare brudd på budene, men denne delen av deres historie er ikke tatt med. Ingen av de store fortellingene fra GT om mennesker som synder og får tilgivelse, er tatt med blant kjernetekstene. Med utgangspunkt i disse tekstene hadde man fått en anledning til å snakke om de vanskelige sidene i livet, om synd, om å bli syndet mot, om at vi er syndere. Det hadde vært gode utgangspunkt for å snakke om tilgivelse, skrifte og nåde. Og livsmestring. Det uttrykkes at tilgivelse er et av de obligatoriske hovedtema når det gjelder kristen tro i praksis, da må man også snakke om hva tilgivelsen innbefatter. Disse tekstene viser også at Guds kjærlighet ikke rokkes ved synden, disse personene er fortsatt omsluttet av Guds omsorg og kjærlighet, og de har fortsatt en plass i Guds plan for verden.

Oppsummering

Jeg ville undersøke hvilket menneskesyn som ligger til grunn i trosopplæringsplanen, og ser at det gis uttrykk for en positiv tro på mennesket og menneskets ressurser. Det korresponderer godt med at det legges vekt på at Gud er en kjærlig Gud, som møter mennesker med kjærlighet. At Gud også er hellig, og at mennesket er synder legges det nesten ikke vekt på. Det sies at tilgivelse skal være et hovedtema i opplæringen, men det synes jeg det er vanskelig å se at det blir. Med bakgrunn i min erfaring, var det likevel overraskende å finne at skrifte faktisk var nevnt i trosopplæringsplanen. Men når skrifte først er nevnt, ser det ikke ut som det får noen følger for trosopplæringen. De unge skal få anledning til skrifte, men hvordan de skal bli kjent med hva skrifte er og innebærer, det sier planen ikke noe om. En del av bibelstoffet kan brukes som utgangspunkt for å ta opp tema som synd, bejennelse, skrifte og tilgivelse. Jeg tenker absolutt at innenfor rammen trosopplæringsplanen gir, gis det mulighet til å ta opp skrifte som tema. Men det overlates til at den enkelte prest/pedagog ser behovet

for det. Skrifte er så lite brukt og kjent i vår kirke, at ønsker man fra sentralt hold at dette skal være en del av trosopplæringen for ungdommer i alle menighetene, må det tydeliggjøres i mye større grad enn det blir gjort i trosopplæringsplanen. I en trosopplæringsplan som tar utgangspunkt i at vi døpes til « et liv i daglig anger og bot», får denne siden ved troen mindre plass enn forventet. Jeg synes det er lite hjelp å hente i trosopplæringsplanen når man skal lære konfirmanter og ungdom om synd, tilgivelse og skriftemål.

Kapittel 4

TEOLOGISK ANALYSE

Jeg vil i det følgende undersøke hva Luther sier om skriftemålet og menneskets behov for tilgivelse. Dernest vil jeg se på hva noen av dagens lutherske teologer i vårt land, tenker om de samme spørsmålene. Er skriftemålet fortsatt aktuelt i vår kirke?

4.1 Hva sier Luther om skriftemålet?

Innledning

Utgangspunktet for denne oppgaven er etterutdanningskurset «Reformatorkisk teologi», i forbindelse med at vi nå markerer at det er 500 år siden reformasjonen. Det er derfor naturlig å spørre hva Luther sier om menneskesynet, om skriftemål og betydningen av det. Hvordan kommer dette frem i katekismen, som er Luthers «trosopplæringsplan»? Jeg vil se om det er noe å hente hos Luther og i de lutherske bekjennelsesskrifter, som kan brukes i dagens trosopplæring med henblikk på synd, tilgivelse og skrifte. Hva er arven etter Luther?

4.1.1 Reformasjonalteret

Besøkende i bykirken i Wittenberg, som var Martin Luthers prekenkirke, vil legge merke til den store altertavlen malt av Lucas Cranach d.e., Luthers nære venn. Denne altertavlen blir kalt reformasjonalteret. Med sine fire tavler viser den hva som er hovedpunktene i den reformatorkiske lære. Over altertavlen er 1. Kor 3.11 skrevet ut: «Ingen kan legge noen annen grunnvoll enn den som alt er lagt, Jesus Kristus.»⁶⁶ Den nederste tavlen fremstiller den korsfestede Kristus, sentralt plassert midt på tavlen. Helt ut på tavlens høyre side, ser vi Martin Luther på prekestolen, i det han peker på Jesus Kristus for menigheten. Menigheten er

⁶⁶ 1. Kor 3.11

plassert ytterst til venstre. Denne nederste tavlen bærer de tre midterste tavlene. Det er den korsfestede Kristus som bærer sakramentene. Over krusifikset har Cranach malt dåpen og nattverden, og nøkkelmakten eller skriftemålet, er tatt med som et tredje sakrament. Kristus er grunnvollen, det er han som bærer kirken. Maleren har trofast hold fast på Luthers lære om sakramentene. At denne altertavlen er blitt til i samarbeid med kjente teologer fra universitetet i Wittenberg, tas som en selvfølge. Tavlen kan også ses på som en illustrasjon til Melanchtons artikkel 7 i Confessio Augustana: *«daß alle Zeit müsse ein heilige christliche Kirche sein und bleiben, welche ist die Versammlung aller Gläubigen, bei welchen das Evangelium rein gepredigt und die heiligen Sakramenten laut des Evangelii gereicht werden.»*⁶⁷ For menigheten i Wittenberg ble tavlen en bekjennelse helt fra starten av. 24.april 1547 ble tavlen innviet, samme dag som byen mistet sin beskyttelse av kurfyrsten, og kom under den katolske keiserens makt. Til tross for usikkerhet valgte menigheten i Wittenberg å holde fast på den læren de hadde fått overlevert av Martin Luther.⁶⁸

Det er interessant å se at i det åpne rommet bak altertavlen, i forlengelsen av koret, står det fortsatt 2 skriftestoler, som et synlig tegn på at den dag i dag har skriftemålet fortsatt sin plass i den lutherske kirke og tro.

4.1.2 Hva satte i gang reformasjonen?

En av grunnene til Luthers oppgjør med den katolske kirken var det han oppfattet som et misbruk av nøkkelmakten Kristus har gitt til sin kirke. Salg av avlatsbrev fant han stred mot bibelens ord om at Gud er en nådig Gud, som møter mennesket med tilgivelse som gis gratis, som en gave. Dåpen er stede for utdelingen av nåden, derfor vil Luther daglig tilbake til den. Uten at det betyr at han kaster vrak på skriftemålet. Det er ikke bruken av skriftemålet Luther vil til livs, men misbruken av avlatshandelen. *«Om tusener og atter tusener av verden var min, så ville jeg likevel heller miste alt dette enn la ett eneste, selv det ringeste stykke av dette skriftemål komme ut av kirken.»*⁶⁹ I ettertid har man fastsatt reformasjonsdagen til 31.oktober 1517, dagen da Luther offentliggjorde sine 95 teser mot avlatshandelen. Første tese lyder slik: *«Indem unser Herr und Meister Jesus Christus sagte: „Tut Buße“ usw. (Matth. 4.17), wollte er, daß das ganze Leben der Glaubenden eine Buße sei.»*⁷⁰

⁶⁷ Die Bekenntnis-Schriften der evangelischen-lutherischen Kirche (Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht,1976), 61 « ... at det til alle tider vil være en hellig, kristelig kirke, som er forsamlingen av alle troende, og i hvilke evangeliet blir forkynt rent og de hellige sakramentene blir forvaltet rett» (Min oversettelse)

⁶⁸ Steinwachs, Albrecht. Der Cranach-Altar in der Stadtkirche Wittenberg. Edition AKANTHUS

⁶⁹ Halvor Bergan, Skyldig og frikjent. Om skriftemålet (Kristiansand: 1998), 24

⁷⁰ Martin Luther, Die 95 Thesen, (Spröda: Edition Akanthus, 9) «Når vår Herre og Mester Jesus Kristus sier: „Gjør bot!“ osv. (Matt 4.17), vil han at hele livet til den troende skal være en bot». (Min oversettelse)

4.1.3 Kort riss av Luthers antropologi

For Luther var *creatio ex nihilo* viktig. Gud er den suverene skaper av himmel og jord. Og han har satt grenser for skaperverket. Verden er orientert i forhold til Gud, og både verden og skapningen er der for å ta del i kampen mot det onde og for livet. Skaperverket skal samarbeide med Gud. Det er en oppgave, men også en mulighet. Mennesket er i stand til å være Guds medarbeider. Luther plasserer mennesket mellom Gud og Djevelen. Vi er ikke bare observatører til kampen mellom det gode og onde, menneskene er selv deltagere i kampen mellom Gud og de kreftene som kjemper mot Gud.⁷¹ Både Confessio Augustana (CA), Schwabach-artiklene og Marburg-artiklene⁷² understreker at når mennesket kommer inn i et nytt forhold til Gud, ved dåpen, setter Den hellige Ånd mennesket i stand til å gjøre Guds gode vilje, nemlig elske sin neste og tro på Gud. Som døpt er mennesket frigjort fra den ondes makt. Den gamle Adam er død, men livet igjennom må det nye mennesket kjempe for å vokse, for den onde prøver stadig å vinne mennesket tilbake.

Luther gir en konkret beskrivelse av hva han forstår som «gamle Adam». Det er den menneskelige natur, som har gått i arv fra det første mennesket. Det er den naturen som er ukjærlig, hatefull, misunnelig, ukysk, gjerrig, doven, stolt og vantro.⁷³ Alle negative laster er knyttet til denne naturen. Dette negative skal minke og avta, og gi rom for de gode tingene. Åndens frukt, kaller Paulus det i Galaterbrevet 5.22: «*kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse.*»

Sentralt i Luthers menneskesyn er synd og rettferdiggjørelse. Mennesket står i en særstilling blant alt Gud har skapt, skapt som det er i Guds bilde.⁷⁴ Den viktigste og mest betydelige gave Gud har gitt mennesket, er fornuft; menneskets evne til kjennskap, forståelse eller resonering. Denne evnen plasserer mennesket mellom englene og dyrene. CA 2 slår fast at alle mennesker er født med synd, «*voll boser Lust und Neigung seind und kein wahre Gottesfurcht, keinen wahren Glauben an Gott haben können.*»⁷⁵ Synd er i bunn og grunn fravær av tro på Gud, mangel på tillit til Gud, og ingen kjærlighet til Gud. Synd er lysten til å sette seg selv i Guds sted. Det er syndens rot. Den rette gudsrelasjonen er brutt. Ingen mennesker er uten synd. Adams synd er blitt alle menneskers synd. Arvesynden blir menneskets egen synd. Arvesynden blir ikke begått, den er. Slik at mennesket ikke bare gjør

⁷¹ Bernard Lohse, *Martin Luther's Theology. Its Historical and Systematic Development* (Minneapolis: Fortress Press, 2011), 241

⁷² *Confessio Augustana 6, Schwab.6, Marb 10*

⁷³ *Luthers store katekisme*, (Oslo: 1952, 183)

⁷⁴ 1.Mosebok 1.27

⁷⁵ CA 2, "full av ond lyst og begjær og uten sann gudsfrykt, uten å kunne ha en sann tro på Gud". (Min oversettelse)

synd, men også er synder. Mennesket tror på seg selv og egne muligheter. Synd er forsøket på å etablere sin egen rettferdighet for Gud. Den arverettferdigheten mennesket hadde ble ødelagt.

Også etter syndefallet er mennesket skapt til å leve i tro, og bærer Guds bilde. Gud er fortsatt menneskets Gud og mennesket er Guds skapelse. Troen på Jesus Kristus oppretter det som var ødelagt ved syndefallet, selv om mennesket må kjempe med synden hele livet. Arvesynden betyr at mennesket har revet seg løs fra Gud, på en slik måte at alle livets forhold nå er bestemt ut fra jeg'et.⁷⁶ Syndens konsekvens blir egenkjærlighet. Mennesket blir innkrøkt i seg selv.⁷⁷ Bare ved Guds nåde og troen på at Jesus Kristus døde for oss og at for hans skyld blir syndene våre tilgitt, får vi rettferdighet og evig liv. Ved nåden og troen på Jesu stedfortredende lidelse gjenopprettes det ødelagte gudsforholdet.⁷⁸ Denne forståelsen av synd som et opprør mot Gud, kommer bare gjennom Guds ord. Det er ikke noe vi oppdager uavhengig av Gud. Synd må tros. Mennesket er *simil iustus et peccator*.

4.1.4 *Simil iustus et peccator*

Hvordan skal mennesket kunne leve i et rett forhold til Gud, som rettferdig og synder, samtidig? Dåpen er døren inn til et nytt gudsforhold, for i dåpen får mennesket syndenes forlatelse og løftet om et evig liv.⁷⁹ Dåpen er starten på et nytt liv, der kampen mot synden tenkes som noe som skjer kontinuerlig. I stedet for egenkjærligheten, skal et nytt menneske daglig komme frem og leve for Gud og nesten.⁸⁰ Dette er et av grunntrekkene i Luthers antropologi, at mennesket er stilt overfor Gud, og overfor andre mennesker. I den lille katekismen uttrykkes denne ansvarligheten overfor Gud og mennesker i forklaringen til budene. I Luthers store katekisme får vi en forklaring på hva dåpen betyr. Her kommer også Luther inn på at dåpen er en ny fødsel. I dåpen begynner Gud sin nyskapelse av mennesket. Det gamle mennesket druknes og det nye mennesket står opp.⁸¹ Og det er ikke bare tenkt å være noe som skjer i selve dåpshandlingen. Det gamle mennesket skal druknes hele livet, slik at det nye livet kan oppstå igjen og igjen. Derfor sier Luther at det kristne livet ikke er noe annet enn en daglig dåp. Det er en kontinuerlig prosess som startet i dåpen og som pågår så lenge vi lever. De dårlige egenskapene skal avta, for å gi plass til de gode.

Luther tenker seg at der man ikke kjemper mot det negative og ødeleggende, vil det

⁷⁶ Leif Grane, *Confessio Augustana*, (Danmark: Gyldendal, 1976), 41

⁷⁷ Lohse, *Martin Luthers Theology*, 251

⁷⁸ CA 4

⁷⁹ *Luthers lille katekisme*, «Dåpen»

⁸⁰ *Luthers lille katekisme*, «Dåpen»

⁸¹ *Luthers store katekisme*, «Om barnedåpen»

negative og ødeleggende ta overhånd, på bekostning av det gode. Målet for det kristne livet er at troens gode frukter skal vokse frem.⁸² Når Luther avslutter omtale av dåpen i den store katekismen, summerer han opp: at enhver kristen skal se på dåpen som sin daglige kledning, en kledning som vi alltid skal ha på, for at vi alltid skal være i troen og i troens frukter. Hvis vi vil være kristne, må vi praktisere det som har gjort oss til kristne.⁸³ Vi må øve oss i å si ja til Gud og hans gode vilje for mennesker og verden, og vi må øve oss i å si nei til alt det som bryter ned og ødelegger. Jamfør dåpsliturgien, der vi både forsaker og bekjenner, sier nei og sier ja.

Hvilken gjerning, eller praksis, er det Luther snakker om? I første rekke dåpen, som han kaller det fremste kjennetegnet på den kristne kirken. Men han lister opp flere kjennetegn ved kirken: Ordet, dåpen, nattverden, nøkkelmakten, tjeneste, bønn og etterfølgelse.⁸⁴ Nøkkelmakten forstås som skriftemålet, der presten på Jesu vegne tilgir eller fastholder noen ens synd. Tro er ikke først og fremst å holde noe for sant, men å leve det livet vi døpes til. Å leve livet vi døpes til, er å leve troens liv. Praktisere kirkens kjennetegn. Når Luther har valgt disse kjennetegnene på kirken, er det fordi Kristus har knyttet løfte om sitt nærvær til disse praksisene. Her er kristenlivets kilde. Gjennom disse kjennetegnene virker Den hellige Ånd. Vi knyttes til Kristus, her er mulighet for modning og vekst. Ved Den hellige Ånds hjelp kan den gamle Adam dø, og det nye livet vokse.

Luther rangerer de 7 kjennetegnene ved kirken. Det er de fire første som på særskilt vis er innstiftet av Kristus. Ordet, dåpen, nattverden og nøkkelmakten har forrang. De tre siste, tjeneste, bønn og etterfølgelse, kan forstås som en følge av de fire første.⁸⁵ Når Luther setter skriftemålet så høyt, kan en lure på hvorfor det har fått en så liten og nesten usynlig plass i den kirken som bærer hans navn.

Luther peker på at i dåpens sakrament ligger det også et tredje sakrament, nemlig boten.⁸⁶ For boten er ikke noe annet enn dåpen. Vi har fått syndstilgivelse i dåpen, og den har vi hver dag, så lenge vi lever. Å gjøre bot er å vende tilbake til dåpen, og til de gaver Gud gir oss i dåpen. Det handler om å få nåde og kraft ved Den hellige Ånd til å bekjempe det onde og la det nye livet komme frem og bli sterkt og levedyktig. Men Luther ser også et annet gode ved dåpen, som har betydning for livet og livsmestring. Han peker på at dåpen, det å vite at

⁸² Gal 5.22-23

⁸³ F. Wilh. Bugge, *Luthers store katekisme* (Oslo (?):Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn), 186

⁸⁴ Martin Luther, «Om konsilier og kirken», i *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid*. (B. E. H. Norheim; Bergen: Fagforlaget, 2008/2014), 76

⁸⁵ Bård Eirik Hallesby Norheim, *Kan tru praktiserast? Teologi for kristent ungdomsarbeid* (Bergen: Fagbokforlaget, 2008/2014), 76

⁸⁶ *Luthers store katekisme*, om barnedåpen.

man er døpt, kan være en hjelp og en kilde til trøst og kraft den dagen synden og samvittigheten plager oss. Guds løfte om evig liv og salighet er knyttet til dåpen.⁸⁷

I 1531 kom Luthers lille katekisme⁸⁸ ut med en del som ikke er tatt med i senere utgaver: «Om skriftemålet. En enkel måte å skrifte på.» Den lille katekismen inneholder det Luther mente at alle skulle kunne om den kristne tro. Luther har altså ment at også barn og unge skal undervises om skriftemål. I motsetning til dåpen og nattverden, kaller Luther ikke skriftemålet et sakrament, selv om han setter det høyt. Skriftemålet er også innstiftet av Jesus, og har løfter om Kristi nærvær knyttet til seg, selv om det mangler elementene dåpen og nattverden har. Luther viser sine pedagogiske evner når han skal forklare barn og unge hva skriftemålet er. Han stiller de enkle, grunnleggende spørsmålene. Og svaret som gis, gjør det naturlig å stille neste spørsmål. Den lille katekismen er et godt utgangspunkt når man skal undervise om skriftemålet i trosopplæringen.

Hva er skriftemål? På dette spørsmålet svarer Luther kort og enkelt at skriftemålet består av to deler, av syndsbejennelsen og syndsforlatelse. Han understreker at syndsforlatelsen er vår når vi tror at syndene er tilgitt av Gud. Så går han videre og er ganske avslappet i forhold til hvilke synder som skal bejennes. Det er ikke nødvendig i et skriftemål å bejenne alle synder. Det kan vi gjøre overfor Gud i bønn. Når vi skrifter er det nok å bejenne «de synder vi vet om og kjenner i hjertet».⁸⁹ Vi skal heller ikke lete etter eller dikte opp synder. Og den som ikke kjenner på den store skyldfølelsen, skal ikke engste seg. Dermed kan fokus flyttes fra synden til bejennelsen og tilgivelsen. Det avgjørende for Luther ser ut til å være den hjelp og trøst skriftemålet kan gi.

Når Luther stiller spørsmålet om hvilke synder som skal skrifies, peker han i svaret på budene. Budene kan brukes som et skrifiespeil, for budene gjør synden konkret. Med sin forklaring til hva budene er, gir han barn og unge, og også voksne, et hjelpemiddel til å se hva synd er. Luthers forklaring til budene er i sin oppbygging tredelt. Den peker på grunnsynden, eller arvesynden, at gudsrelasjonen er brutt: «Du skal frykte og elske Gud.» Dernest på gjerningssynden, det som er gjort galt i tanker, ord og handling, eller som er unnlatt. Siste ledd peker på hvilket ansvar vi har overfor vår neste.⁹⁰ Selv om Luther aksepterer at konkrete synder kan være vanskelig å se for noen, anbefaler han like vel å gå til skrifte. I slike tilfeller kan man bruke det alminnelige skriftemålet. Det er ingen grunn til ikke å skrifte. Om han ikke vil definere skriftemålet som et sakrament, er det tydelig at Luther setter skriftemålet høyt.

⁸⁷ *Luthers store katekisme*, 176

⁸⁸ *Luthers lille katekisme*, (Oslo: oversettelse av 2014, Lund Forlag), 40-44

⁸⁹ *Luthers lille katekisme*, 41

⁹⁰ *Luthers lille katekisme*, De ti bud med forklaringer

I sin forklaring til «Vår Far» i den store katekismen, kommer Luther i den femte bønningen inn på hvordan vi skal forstå synd, bekjennelse og tilgivelse. «*Og tilgi oss vår skyld, slik også vi tilgir våre skyldnere.*»⁹¹ Her sier han at ingen av oss kan leve et liv uten synd. Grunnen til det er at vi har djevelen til motstander, som utrettelig kjemper en kamp for å vende oss bort fra Gud. Samtidig lever vi i verden, omgitt av mennesker som gjør vondt mot oss, og det gjør at vi lar det vonde komme til uttrykk i manglende tålmodighet, hevnjerrighet, sinne og lignende. Gud er ikke avhengig av vår bønn og erkjennelse av synd for å kunne tilgi. Tilgivelsen har vi allerede fått i og med evangeliet. Men for at vi skal kunne ta i mot og tro at tilgivelsen er vår, skal vi be om Guds tilgivelse. Da kan samvittigheten få fred, og vi kan hvile i troen på at Gud ikke lenger er vred. Vi har fått tilgivelse og nåde, og den trøsten det er i det. En glad og frimodig samvittighet kan vi bare få når vi vet at syndene våre er tilgitt. I bønnene i Vår Far kommer både avhengigheten av Gud og ansvarligheten overfor Gud til uttrykk. Tilgivelsen får vi i dåpen og nattverden, i de ytre, sanselige tegnene. Men like «virkningsfull» er tilgivelsen vi får når vi ber Vår Far. Og denne bønningen har vi fått, sier Luther, for at vi kan bruke det og øve på det hvert øyeblikk. For dette har vi alltid med oss.⁹²

Confessio Augustana inneholder hele tre artikler om skriftemål. CA 11 «Om skriftemålet», CA 12 «Om boten» og CA 25 «Om skriftemålet», altså samme overskrift som CA 11. CA 11 understreker at skriftemålet bør beholdes, selv om det ikke er nødvendig å bekjenne alle sine synder. Hvilket er umulig, understrekes det. Det er det private skriftemålet det her snakkes om. Det poengteres at tilgivelsen er det viktigste i skriftemålet. «Derfor, når jeg formaner til skrifte, gjør jeg intet andet end at formane til at være kristen.»⁹³ Confessio Augustana 12 omhandler boten, og understreker at boten er forkynnelse av evangeliet. Syndene tilgis for Jesus skyld, og vissheten om dette trøster samvittigheten og setter den troende fri.⁹⁴ Her pekes det på den livshjelp og livsmestring boten kan gi. CA 25 peker også på den store nytten vi har av skriftemålet. Den gir trøst og god samvittighet. Artikkelen sier at i lutherske menigheter «belæres meget omhyggeligt om tiltro til absolutionen».⁹⁵

Luther beskriver 3 former for skriftemål. Det ene kaller han troens skriftemål, som består i at den troende alene innfor Gud bekjenner sine synder. Den andre formen for

⁹¹ *Vår Far, 5. bønn.* Matt 6.9-13

⁹² *Luthers store katekisme*, 156-159

⁹³ Grane, *Confessio Augustana*, 107

⁹⁴ Grane, *Confessio Augustana*, 110

⁹⁵ Grane, *Confessio Augustana*, 191

skriftemål kaller han kjærlighetens skriftemål. Det består i at man bekjenner sin synd for det mennesket man har syndet mot. Det siste er det hemmelige skriftemål, det som skjer overfor en skriftefar.⁹⁶ I sin lille katekisme nevner også Luther det alminnelige skriftemålet. Det kommer opp som et alternativ for den som ikke kjenner på konkrete synder. Men det ser ut som også dette alminnelige skriftemål avlegges overfor skriftefar, og sånn sett faller inn under det hemmelige skriftemålet.

Oppsummering

At vi er syndere og gjør synd, og derfor trenger Guds tilgivelse, er sentralt i Luthers teologi. Av den grunn blir dåpen så viktig for Luther, for her renses vi for synd, og her er utgangspunktet for den nye gudsrelasjonen og det nye troens liv. Arvesynden viser seg i det at mennesket tror på seg selv og egne muligheter. Det nye livet den dømte skal leve er en kamp for å gi plass for de gode kreftene, på bekostning av det som ødelegger. I dåpen begynner Gud sin nyskaping av menneskene, og skriftemål blir en mulighet til å gi de gode egenskapene plass på bekostning av de dårlige. Tilgivelse og skriftemål blir et gode som viser oss Guds kjærlighet og nåde.

Alle trenger vi å bli møtt av Guds nåde. Først og fremst i dåpen, der det gamle menneske druknes og oppstår til et nytt liv, men også i skriftemålet, der Guds nåde blir adressert personlig og ved berøring. Det nye livet vi døpes til skal leves, i kjærlighet til Gud og mennesker. Men vi kommer til kort, det nye livet må vi øve på. Luther opplevde selv kampen mot synden som en kamp mot djevelen. Syndsbekjennelsen ble for ham først og fremst en trøst og en hjelp til å leve livet. Her peker Luther på det som er et av målene i vår trosopplæring, en praksis som gir hjelp til å mestre livet.

Det er også tankevekkende når Luther peker på kirkens kjennetegn, eller det Norheim kaller kirkens praksiser. Det som kjennetegner kirken, skulle vel også kjennetegne de som tror. Hvis vi vil være kristne må vi praktisere det som gjør oss til kristne. Og en av disse praksiser er nettopp skriftemålet eller nøkkelmakten, som Luther kaller det her. Ved disse praksiser knyttes vi til Jesus, i disse praksiser er troens kilder.

Når det gjelder skriftemålet peker Luther på at vi ikke trenger å bekjenne alle synder, de har vi ikke oversikt over. Han forslår å bruke budene som skriftespeil. Og for å tydeliggjøre budenes fordringer, er Luthers forklaring til budene et godt hjelpemiddel. Her blir budene både tydelige og konkrete. Vi ser at budene handler om livet. «Vår Far» og Luthers forklaring til de enkelte bønnene er også et godt utgangspunkt for å snakke om synd,

⁹⁶ Bergan, *Skyldig og frikjent. Om skriftemålet.*, 12

bekjennelse og tilgivelse.

Både i den store og den lille katekisme kommer Luther inn på skriftemålet. Han har altså tenkt at også barn skal lære om skriftemål. Forklaringene Luther gir til delen om budene og «Vår Far», er gode utgangspunkt for å snakke om troen og livet sammen. Jeg finner mange gode innspill til problemstillingen min hos Luther. Som Luther gjør det i sin lille katekisme, må en undervisning om skriftemålet settes inn i en sammenheng med dåpen, nattverden, trosbekjennelsen og budene.

Det er ikke vanskelig å se at vi i vår menighet kommer til kort i forhold til CA 25, der det sies at i lutherske menigheter undervises det om skriftemål. Hos oss læres det knapt om tiltro til absolusjonen, langt mindre «omhyggelig». Og hvis skriftemålet skal være ett av kjennetegnene på en kristen menighet, har vi en vei å gå. Det skal bli spennende å se hva dagens lutherske teologer tenker om arven etter Luther.

4.2. Teologiske innspill fra noen av dagens teologer

Innledning

Så langt har jeg sett på hvilke muligheter trosopplæringsplanen gir for å ta opp skriftemål som tema i konfirmantundervisningen. Jeg har også sett på hva Luther har ment om skriftemålet, og hvilken betydning han mener det har for den som tror. I det følgende kapittel vil jeg undersøke hva noen av dagens lutherske teologer i vårt eget land skriver om synd, tilgivelse og skriftemål. Det jeg ønsker å finne ut er om det ut fra en luthersk, teologisk forståelse er behov for å snakke om synd og tilgivelse i dag. Og hvis behovet fortsatt er der, kan man tenke seg en fornyet skriftemålspraksis blant dagens ungdommer? Jeg vil se på hva aktuelle teologer i dag sier om noen av de temaene som er sentrale i trosopplæringsplanen, og samtidig sentrale for problemstillingen i denne oppgaven. «Livsmestring» er sentralt i trosopplæringsplanen. Torborg Aalen Leenderts tar opp hva forsoning og tilgivelse kan bety for mestringen av livet. Det vil jeg også komme inn på i dette kapitlet.

4.2.1 Identitet og tro

Den danske sykehuspresten Steen Bonde har i en artikkel i *Tidsskrift for Sjelesorg*,⁹⁷ «Tanker om identitet og selv», et interessant synspunkt på forståelsen av mennesket som synder. Han tar utgangspunkt i Luthers menneskesyn. Et hvert menneske er født som synder, det er ikke noe vi blir. Det er dette som i luthersk teologi omtales som arvesynd. Bonde sier at det ligger i vår medfødte identitet at vi er Guds barn, i betydningen at vi er kjent av Gud. Men vi er også

⁹⁷ Steen Bonde, «Tanker om identitet og selv», *Tidsskrift for Sjelesorg*, Modum Bad 3 (2013): 228ff

født med en annen identitet, nemlig syndens.⁹⁸ Synden er noe jeg er, en værens-kategori, sier Bonde. Ikke en handlingskategori, der synd først og fremst defineres som handlinger.

Bonde tar utgangspunkt i det greske ordet for synd, *harmatia*, som kan oversettes med «skyte ved siden av» eller «bomme på målet». Forstår man synd som handlingskategori, blir synd enkelthandlinger som er på siden av de etiske regler og retningslinjer. Forstått som værenskategori, mener Bonde at synden spiller seg ut i sammenligningen. «Jeg er bedre enn... jeg er dårligere enn...». Denne sammenligningen fører til at jeg enten løfter hodet i hovmod, eller senker blikket i skam. Fordi jeg sammenligner meg selv med andre, ser jeg ikke mine medmennesker som likemenn. Jeg ser dem ikke ansikt til ansikt, jeg ser ikke mine medmennesker i øynehøyde. Jeg «skyter ved siden av». For Bonde består da synden i at vi ikke vil være oss selv. Det vil si, vi vil være et ideal-selv, og ikke det selvet man egentlig er. Jfr Jesu lignelse om fariseeren og tolleren.⁹⁹

Med synden forstått som værenskategori, der den utspiller seg i sammenligning og konkurranse, ser Bonde en mulighet for det postmoderne mennesket til å forstå og knytte an til begrepet synd. Vår tid er preget av sammenligning og konkurranse. Vi har en kultur der det er opp til den enkelte å skape seg selv, innenfor et vell av muligheter. Men denne «selv-skapningen» skjer på bekostning av andre. Det gjelder hele tiden å være foran, bedre, rikere, penere enn andre. Vi utsettes for et press og et stress om å være noe mer og noe bedre enn det vi er. Kan det «å treffe mål» være å møte mine medmennesker ansikt til ansikt, og derved legge av konkurransen og sammenligningen? Det kan i så fall være en vei til å finne hvile og avlastning. Er det dette vi kaller nåde? Bonde mener at når vi tar inn over oss vår væren som synder, vil også identiteten som Guds barn bli viktig.¹⁰⁰

I samme nummer av *Tidsskrift for sjelesorg* skriver Sjur Isaksen om identitet.¹⁰¹ Han tar blant utgangspunkt i Ps 8 og sier at i denne bibelske salmen holdes det for en sannhet at mennesket er skapt i Guds bilde, uavhengig av om mennesket opplever det slik. Menneskets dypeste identitet er å finne i relasjon til Gud.¹⁰² Hvis vi finner Gud, finner vi også vårt sanne jeg, sier Isaksen.

Jan-Olav Henriksen og Hilde Marie Aarflot hevder at kristen tro blir formidlet som en form for identitetsdannelse. Fordi et sentralt trekk ved kristen forkynnelse og undervisning er

⁹⁸ Bonde, "Tanker om identitet og selv", 235

⁹⁹ Luk 18.9-14

¹⁰⁰ Bonde, "Tanker om identitet og selv", 237

¹⁰¹ Sjur Isaksen, "Identitet – en innledning", *Tidsskrift for sjelesorg* 3 (2013): 165ff

¹⁰² Isaksen, "Identitet – en innledning", 167

at vi blir fortalt hvem vi skal være – eller hvem vi er.¹⁰³ Kristen tro og identitet vokser frem av relasjonelle sammenhenger. Det kan være sammenhengen mellom personer og andre personer i deres relasjoner, og sammenhengen mellom personer og tradisjonens innhold. «Det er utilstrekkelig å tenke at bare vi forkynner ‘det rette’, blir troen formidlet rett og identiteten utviklet på en sann og rett måte.»¹⁰⁴ Alt blir altså ikke bra om man bare forkynner «rett». Menneskets erfaringer vil fargelegge hvordan budskapet blir forstått og tatt i mot. Henriksen og Aarflot sier at barn må få formidlet at Gud ikke bare er grandios og bekreftende. Gud er også en som byr på optimal frustrasjon, i den forstand at Gud ikke er en som fikser alt og kan alt. En slik frustrasjon må være tilpasset barnets utvikling og ikke gi traumatiske erfaringer. Barnet må erfare gjennom respons på sin adferd, at noe det gjør er fint, andre ting er ikke det. «Dermed blir det både trygget og bekreftet, og samtidig gitt noen normative rammer for hva som er akseptabelt.»¹⁰⁵ Et slikt gudsbilde, der Gud både er bekreftende og frustrerende, vil være med på å gi barnet en grunnleggende erfaring av egenverd og et realistisk forhold til seg selv og verden.

Henriksen og Aarflot stiller spørsmål om mennesket trenger Gud, og i så fall til hva.¹⁰⁶ Og svarer at mennesket trenger Gud fordi det er gjennom forholdet til Gud at det fullt ut kan virkeliggjøre seg selv. Men, sier de, det er et viktig perspektiv som må komme frem, at mennesket ikke trenger Gud for å kompensere for en mangel, eller for noe som er galt eller vanskelig. Forkynnelsen og undervisningen må bekrefte noe av det mennesket er *i seg selv*. Man er ikke noe bare fordi man er elsket av Gud, og Gud har villet frelse oss fra våre synder. «*Her vil man kunne erfare Gud på en tvetydig måte: som den som bekrefter ens mangel på egenverd, men også som den som verdsetter hvem en er, når en verdsetter at Gud verdsetter en.*» Henriksen og Aarflot mener at en varig opplevelse av egenverd bare er mulig å utvikle dersom gudsbildet også kan bekrefte noe av det som mennesket er i seg selv.¹⁰⁷ Barnet må få formidlet at det er elsket av Gud, uten betingelser, også når vi gjør ting som ikke kan bekreftes som gode. Et sunt gudsbilde skal gi mennesker mulighet for vekst som menneske og kristen. Da må gudsbildet gi mennesker en grunnleggende opplevelse av egenverdi og av at deres følelser og erfaringer betyr noe.¹⁰⁸ En viktig forutsetning for å bygge opp egenverd, er at forkynnelse og undervisning ikke gir barnet en opplevelse av at det ikke er noe i seg selv,

¹⁰³ Jan-Olav Henriksen og Hilde Marie Aarflot, "Tro og identitet – under erfaringens trykk", *Tidsskrift for sjelesorg* 3 (2013): 174

¹⁰⁴ Henriksen og Aarflot, "Tro og identitet – under erfaringens trykk", 174

¹⁰⁵ Henriksen og Aarflot, "Tro og identitet – under erfaringens trykk", 176

¹⁰⁶ Henriksen og Aarflot, "Tro og identitet – under erfaringens trykk", 179

¹⁰⁷ Henriksen og Aarflot, "Tro og identitet – under erfaringens trykk", 180

¹⁰⁸ Henriksen og Aarflot, "Tro og identitet – under erfaringens trykk", 183

fordi det er syndig. Henriksen og Aarflot avslutter sin artikkel slik: «Å hjelpe mennesker å leve med hele seg er derfor en teologisk oppgave – fordi det i sin tur også hjelper dem å la Gud være Gud i hele livet, og la dem vokse slik at de også kan være Guds bilde i andres liv.»¹⁰⁹

4.2.2 Menneskesynet

Åse Margrethe Berger Cameron har vurdert trosopplæringsplanen ut fra et synspunkt om at undervisning om synd og skriftemål, sammen med en skriftemålspraksis, er en integrert del av det kristne livet.¹¹⁰ Hun peker på at i plandokumentet for trosopplæring i Den norske kirke handler livsmestring om å kunne møte livets gode og onde dager, ha tro på egne ressurser og håp for fremtiden. Det som gir fremtidshåp er troen på at man er skapt og elsket av Gud, kommer det til uttrykk i planen. Trosopplæringsplanen gir lite rom for tanken om at mennesket er synd og trenger en nådig Gud. Det ser ut som om planen legger vekt på et positivt menneskesyn, der aktiviteter som kan styrke selvbildet og utvikle selvtillit og egne ressurser får stor plass.

Cameron peker på at mennesket er gitt en grunnleggende verdi av Gud. Denne verdien ligger i at mennesket er skapt og elsket av Gud, og ikke i hva mennesket selv gjør. Derfor er denne verdien uavhengig av hvilke ressurser man kan utvikle og ta i bruk. Det er altså Gud som gir alt liv og gjør mennesket verdifullt, ikke mennesket selv. Også våre ressurser er gitt av Gud. Men samtidig som mennesket er elsket av Gud, er mennesket også synd. Det er en del av det bibelske menneskesynet, og det er vår egen erfaring. Vi er syndere, vi synder selv og vi blir syndet mot. Cameron stiller et betimelig spørsmål: «Hvor skal mennesker, og ikke minst unge mennesker, komme med erfaringen av å være synd og ha syndet i tanker, ord og gjerninger, dersom ikke slik erfaring kan tas med i kirken og til fellesskapet av mennesker som tror?»¹¹¹ Hvis man i kirken ikke underviser om mennesket som skapt av Gud og som synd, begrenser man mennesket og livet. Og hvordan skal man møte menneskets opplevelse av å bli syndet mot hvis man ikke snakker om mennesket som synd? Cameron sier at det å undervise om synd og synd, om skriftemål og tilgivelse, og praktisere skriftemål, gjør at alle menneskets erfaringer får plass i livet. Da får også de vonde erfaringer plass. Både at man selv synder, og at man blir syndet mot.

Skal man forkynne og undervise om mennesket som synd, og oppfordre til skriftemål, må man forkynne og undervise om Guds kjærlighet og hellighet. Om Gud som

¹⁰⁹ Henriksen og Aarflot, "Tro og identitet – under erfaringens trykk", 184

¹¹⁰ Cameron, «Synd og skriftemål», 110

¹¹¹ Cameron, «Synd og skriftemål», 111

ikke tåler synd, men som elsker synderen, og som kan gjenoprette det som synden har ødelagt av relasjonen mellom Gud og mennesket. Guds dom og straff er et viktig oppgjør med synden, også for den som er offer for andres synd.

I dette finnes det både et grunnleggende oppgjør med synd og en grunnleggende hvile, et fremtidshåp og en utrustning til å leve og tjene. Dette innebærer en livsmestring der ressursene ikke hentes fra mennesket selv, men der vreden over mørkesidene og mestringen av dem kommer fra Gud selv.¹¹²

Det er frigjørende at mennesket slipper straff. Og ikke bare det, vi fritas også for å mestre at vi selv ikke mestrer syndens konsekvenser.

4.2.3 Arvesynden

Arvesynd er ikke et bibelsk begrep, men et begrep som kirkefader Augustin introduserte for å sette ord på den bibelske tanken om at alle mennesker fødes inn i vår verden som syndere. Det hører med til det å være menneske å være synder. Men det er forskjell på menneskets natur og arvesynden, det slår Konkordieformelen fast.¹¹³ Synden er noe som kommer til. Uten bibelen som tolkningsramme er det ikke mulig å oppdage denne siden ved mennesket. Harald Hegstad skriver i sin bok «*Gud, verden og håpet. Innføring i kristen dogmatikk*» at synden er et teologisk begrep, som handler om menneskets forhold til Gud, og Guds forhold til mennesket.¹¹⁴ Hegstad gir flere forslag til hvordan arvesynd kan forstås. Mange, kanskje særlig unge mennesker, forstår syndefallsberetningen som en gjengivelse av en konkret handling utført av et konkret menneske. I vår individualistiske tid kan det være krevende å tenke seg arvesynden som en nedarvet følge av en annens brudd på Guds lov. En forklaringsmodell kan være at man i bibelsk tid tenkte mer kollektivt enn vi er vant til. At det å høre til i et fellesskap gir den enkelte del i fellesskapets skyld og i frelsen Jesus brakte til veie for alle.¹¹⁵ Følgene av synden er alvorlig. Det grunnleggende tillitsforholdet til Gud blir brutt. Og når dette gudsforholdet er ødelagt, innebærer det at mennesket trenger frelse. Bibelen forstår at det å være synder er det mennesket er når vi vil leve og forstå oss selv uavhengig av Gud.¹¹⁶

Hegstad trekker frem 1. Mos 3 når han skal vise at den brutte relasjonen mellom mennesket og Gud får konsekvenser. Mennesket skjuler seg for Gud. Men synd mot Gud får

¹¹² Cameron, «Synd og skriftemål», 111

¹¹³ *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*, 770

¹¹⁴ Harald Hegstad, *Gud, verden og håpet. Innføring i kristen dogmatikk*. (Oslo: Luther Forlag, 2015), 119

¹¹⁵ Hegstad, *Gud, verden og håpet*, 123

¹¹⁶ Jan-Olav Henriksen, 24. I *Når glassflaten brister. Om brytningen mellom livet og troen*. (Torborg Aalen Leenderts, Oslo: Verbum, 2007)

også konsekvenser for relasjonen mennesker i mellom.¹¹⁷ De første menneskene brøt Guds bud om ikke å spise av frukten. Når mennesket lytter til fristeren, kommer en manglende tillit til Gud til syne, i tillegg til menneskets ønske om å bli som Gud.¹¹⁸ Når Gud stiller mennesket til ansvar, tar mennesket ikke ansvar for sine handlinger, men svarer med å skyldte på andre.

Hegstad mener at når urhistorien beskriver syndefallet, så er de konkrete handlingene som menneskene gjør en synliggjøring av en «orientering som allerede ligger i mennesket».¹¹⁹ Synden er altså noe som finnes i mennesket før den kommer til uttrykk gjennom ord, handlinger eller tanker. Synden strider mot Guds skapervilje, og skader menneskets relasjon til Gud og medmennesker. Når Jesus skal konkretisere Guds skapervilje, snakker han om å elske Gud og sin neste, det dobbelte kjærlighetsbudet.¹²⁰ Ut fra Jesu ord kan synd defineres som å handle mot kjærligheten. Mennesket er skapt i Guds bilde, og bærer av gudsbildet. Selv etter syndefallet er ikke gudsbildet ødelagt, men det er ikke lenger entydig og selvsagt. Målet for et hvert menneskes liv er å leve ut det gudsbildet vi er skapt til å være. Målet er å leve ut vår menneskelighet, å være mest mulig et sant menneske. Henriksen sier det slik: «*Guds bilde er jeg derfor når jeg synliggjør de verdier og kvaliteter Gud vil skal prege virkeligheten vår. Dermed ivaretas de gode relasjonene som gir mennesket mulighet for livsutfoldelse og frihet.*»¹²¹

4.2.4 Om tilgivelse og forsoning

Torborg Aalen Leenderts peker på noen positive aspekter ved syndserkjennelse og tilgivelse. Blant annet viser hun til forsoningen som en vei til å slutte fred med livet slik det er blitt. Her er *anger*, *akseptering*, *tilgivelse* og *forsonlighet* sentrale faktorer.¹²² Når det gjelder anger, peker hun på at den ikke drar oss ned i selvbekreidelsen, men tvert i mot at angeren er livgivende. Angeren, sorgen over synden, hjelper oss til å søke barmhjertigheten. Når Gud viser oss hva som er synd, er det ikke for å anklage, men for at vi skal se synden, slik at vi kan sørge over det som er ødelagt i eget eller andres liv. Vi hjelpes til å se sannheten, den som kan sette oss fri. Som et eksempel på at angeren virker frigjørende både på offer og overgriper, trekker Leenderts frem oppgjøret etter apartheidstyret i Sør-Afrika. Det som virket mest lindrende på offerets smerte var å møte en ekte sorg fra overgriperne over det som var begått.

¹¹⁷ Hegstad, *Gud, verden og håpet*, 119

¹¹⁸ 1. Mos 3.5

¹¹⁹ Hegstad, *Gud, verden og håpet*, 119

¹²⁰ Matt 22.37-39

¹²¹ Henriksen, i «*Når glassflaten brister*», 26

¹²² Torborg Aalen Leenderts, *Når glassflaten brister. Om brytningen mellom livet og troen.* (Oslo: Verbum, 2007), 338

For overgriperne, som hadde krenket eget og andres menneskeverd, var angeren veien tilbake til sann menneskelighet.¹²³ Veien til frihet går ikke gjennom fortielse og fornektelse, men gjennom åpenhet og erkjennelse.

Leenderts minner også om at det er ikke Guds stemme man hører når man kjenner anklagen og fordømmelsen i hjertet. Anklage og fordømmelse setter ingen fri, men erkjennelse gjør. Når man tar inn over seg hva som er gått i stykker, hva som er forbrutt, da trenger man en trøster. Den hellige Ånd kalles både for *livgiver* og *trøster*. Trøst handler ikke om å dekke over det vonde og gale, trøst handler om at en annen ser og bekrefter min anger, sier Leenderts.¹²⁴ Å erkjenne det gale vi har gjort, kan gi oss mulighet til å møte livet på en ny måte. Vi vokser som mennesker. Det ligger positive muligheter i anger og oppgjør. *Den som ikke husker sin fortid, er tvunget til å gjenta den*, er det en som har sagt.

Trøst og klage er skritt på vei mot forsoning. I stedet for å stenge det vonde inne, har man åpnet opp for det smertefulle, for sorgen. Gir man ikke det vonde rom, skapes bitterhet. Og der bitterheten får vokse, skapes ensomhet. Resignasjon kan også være et svar på det som gikk galt. Livet ble slik, man får finne seg i det, det er ikke noe man kan gjøre med det. Leenderts sier at motsatsen til akseptasjon er bitterhet og resignasjon.¹²⁵

Schuchardt¹²⁶ undersøker om det går en vei fra krisebearbeidelse til læring. Ved å leve gjennom tre stadier kan man lære seg til å leve med krisen, og ikke mot den. Veien går gjennom en rasjonell erkjennelse av det som har skjedd, dernest også en følelsesmessig reaksjon over krisen. Dette kan være en tung og tidkrevende prosess, som kan strekke seg over år. Men man kan oppleve at det fører til akseptasjon, nye krefter og solidaritet med andre som har opplevde noe tilsvarende. Schuchardt understreker at akseptering ikke dreier seg om å bifalle det som har skjedd, men man har lært å godta det uunngåelige.

Leenderts minner også om at tilgivelse ikke er det samme som å glemme det vonde som har skjedd. Det er ikke snakk om å bagatellisere og ikke om å fornekte det som gjør vondt. Tilgivelse handler om at det vonde synliggjøres og der den skyldige blir ansvarliggjort. Uretten blir sett. Skylden skal avdekkes, både for offerets og for skyldnerens skyld.¹²⁷ Leenderts skriver at tilgivelse handler om å gi avkall på hevn. Gandhi har en gang uttalt at om vi skulle følge prinsippet om «øye for øye» ville hele verden til slutt bli blind. Tilgivelse

¹²³ Leenderts, *Når glassflaten brister*, 339

¹²⁴ Leenderts, *Når glassflaten brister*, 343

¹²⁵ Leenderts, *Når glassflaten brister*, 346

¹²⁶ Erika Schuchardt, 347 i *Når glassflaten brister. Om brytningen mellom livet og troen*. (Torborg Aalen Leenderts, Oslo: Verbum, 2007)

¹²⁷ Leenderts, *Når glassflaten brister*, 351

handler om å bryte en ødeleggende sirkel av gjengjeldelse. Når sirkelen brytes, brytes også det båndet av skyld som binder to parter sammen. Ikke bare skyldneren, men også offeret settes fri. Men det behøver ikke bety at relasjonen som eventuelt har vært mellom dem gjenoppbygges. «Hensikten med tilgivelse og forsonlighet er at fortiden skal huskes uten å suge kraft – den skal miste den negative makten den har over en.»¹²⁸ Leenderts sammenligner sår på sjelen med sår på kroppen. Sårene må renses for å kunne gro. Noen velger en uforsonlig innstilling, da holdes sårene ved like. Å velge forsonlighet gir mulighet til å leve videre med det som har skjedd, og kunne gripe de nye mulighetene livet gir.

4.2.5 Synd, skyld og skriftemål

Åse Margrethe Berger Cameron stiller spørsmålet om vi trenger skriftemål. Har ikke den kristne fått det som trengs i dåpen og nattverden? Skriftemål og syndstilgivelse er innenfor Den norske kirke ikke en plikt eller tvang, men det er en mulighet til å tydeliggjøre og anvende omvendelse og syndsbejennelse. Det kristne livet leves fra dåpens nåde via erfaring, det levde liv og tilbake til nåden.¹²⁹ Cameron peker også på en viktig side ved boten. Boten gir oss en mulighet og et sted å gå til for å fortolke, plassere skyld og ondskap, og for å gjøre opp. Slik er boten en hjelp til livstolking og livsmestring. Et annet aspekt ved skriftemål er at syndsbejennelsen ikke er det siste som lyder, men ordene om Guds tilgivelse, nåde og fred. En side ved det private skriftemålet er at det enkelte mennesket og menneskets liv blir direkte engasjert og involvert i relasjon til Gud. Det handler om meg, om livet mitt og Gud.

Når Cameron skal si noe om enkeltskriftemålet, tar hun utgangspunkt i en katekismekommentar skrevet av Albrecht Peters i 1994: «Kommentar zu Luthers Katechismen.», om boten. Oppsummeringen sammenfattes i 4 punkter.¹³⁰

1. Skriftemålet blir en konkretisering av en side ved dåpen. I dåpen begraves vi med Kristus, for så å stå opp til det nye livet.¹³¹ Det nye livet vi døpes til kommer frem ved at den gamle Adam i oss daglig dør ved anger og bot, som Luther uttrykker det i forklaringen til dåpen.¹³² Med Luthers ord kan vi si at gamle Adam dør i syndsbejennelsen, og det nye mennesket trer frem i absolusjonen. Fordi skriftemålet er en forberedelse til nattverden, gir Cameron skriftemålet plass mellom dåp og nattverd.

¹²⁸ Leenderts, *Når glassflaten brister*, 356

¹²⁹ Cameron, "Synd og skriftemål", 108

¹³⁰ Cameron, "Synd og skriftemål", 109

¹³¹ Rom 6.4, Kol 2.12

¹³² *Luthers lille katekisme*, (Oslo: Lunde Forlag, 1997/2014), 31

2. Skriftemålet er en praksis. I skriftemålet kan vi helt konkret bekjenne for Gud og mennesker. Vi kan respondere på budenes tale om synd overfor Gud og mennesker, og på Guds nåde. I enkeltskriftemålet kan jeg konkretisere synden som vi i fellesskapet bekjenner allment. En felles syndsbekjennelse rommer i seg også et uttrykk for at vi alle er syndere. I enkeltskriftemålet trer jeg selv frem som synder, med konkrete synder. I skriftemålet skjer det en konkret hendelse når syndstilgivelsen tilsies, som av Kristus selv. En slik hendelse utenfor seg selv, kan gi hjelp til å holde fast på at tilgivelsen faktisk har skjedd. Cameron peker på en side ved skriftemålet som kanskje har vært oversett. Nemlig at skriftemålet vitner om Guds dom over synden. Slik blir skriftemålet også viktig som et tegn for den som er offer for andres synd. Dermed blir skriftemålet med på å gi mennesket verd.
3. Skriftemålet er et sted Gud taler direkte til enkeltmennesket og gir det sin nåde. I skriftemålet konkretiseres og formidles evangeliet: Mennesket synder, og er synder, men ved Guds nåde blir mennesket rettferdiggjort. I skriftemålet formidles dette ved handling, og ikke bare ord, og kan derfor være mer gripbart for enkeltmennesket.
4. Cameron tar også med et punkt fire når hun skal oppsummere skriftemålet. Skriftemålet gir kirken mulighet til å utføre sitt oppdrag med å binde og løse synder. Denne siden faller utenfor oppgavens tema, og jeg går ikke nærmere inn på dette.

4.2.6 Videre refleksjoner

Utfordringen blir hvordan man kan undervise dagens unge om synd, tilgivelse og skriftemål. Det er en generasjon som er opptatt av å være lykkelig, av relasjoner og som skal være perfekte og vellykkede på alle livets områder. Dessuten er ungdommene lite opptatt av kirkens dogmer. Samtidig som synd er et tema, skal trosopplæringen være identitetsskapende på en god og positiv måte, det sier trosopplæringsplanen klart. Aarflot og Henriksen hevder at kristen tro blir formidlet som en form for identitetsdannelse. Fordi når vi blir forkynt for og undervist, blir vi fortalt hvem vi er, eller hvem vi skal være. Det er derfor viktig at når vi skal snakke om synd og tilgivelse, så må det gjøres uten at selvbildet ødelegges, uten å være med på å utvikle en negativ identitet hos de unge. Samtidig som man peker på at Guds kjærlighet er ubetinget og uforanderlig, og at mennesket er elsket som den man er, går det an å lære barn og unge at Gud setter grenser for oss. Noe er rett og galt, noe er greit og noe er ugreit. Gud er kjærlig og Gud er hellig. Det gir meg verdi som menneske at mine handlinger blir sett av Gud. Det er ved å kjenne Gud jeg kan kjenne min egen verdi. Å vite at jeg er synder og gjør synd, skader ikke nødvendigvis min identitet. Men det må understrekes at uansett synd, er jeg

fortsatt like høyt elsket av Gud, uten betingelser.

Når Bonde peker på at synd kan forstås som noe som spiller seg ut i sammenligning med andre, kan dette kommunisere med dagens unge. Sammenligning med andre, måle seg i forhold til andre, er en del av ungdomskulturen. Det er frigjørende hvis man kan oppdage at man er verdifull som den man er. Presset og stresset som ungdommene vedkjenner seg, kan legges av, når man er god nok som den man er. Men hvordan man skal forstå synden som værenskategori, som arvesynd, kan bli utfordrende. Å få ungdommer med på at synd kan forstås som handlingssynd, tenker jeg er forholdsvis enkelt. Men i vår individualistiske tid blir det krevende å formidle at de første menneskers synd er noe som hefter ved alle mennesker. Kanskje er det sånn at skal man få en identitet som Guds barn og synder, så må vi bli fortalt at det er det vi er. Men det må gjøres med klokskap, slik at vi ikke river ned, men bygger opp.

Når det gjelder det kristne menneskesynet, stiller Cameron et tankevekkende spørsmål: «Hvor skal mennesker, og ikke minst unge mennesker, komme med erfaringen av å være synder og ha syndet i tanker, ord og gjerninger, dersom ikke slik erfaring kan tas med i kirken og til fellesskapet av mennesker som tror?»¹³³ Hvis vi bare formidler de gode sidene ved mennesket, og ikke tar med at vi også er syndere, så begrenser man mennesket og livet, og man taler ikke sant om mennesket og livet. Og dersom det vanskeliggjør muligheten for å snakke om livet til dem som opplever at de er blitt syndet mot, er det en alvorlig konsekvens.

Det er en sammenheng mellom at mennesket er synder og at vi blir syndet mot. Disse erfaringene må vi også kunne snakke om i kirken. Tar vi opp tema som synd, skriftemål og tilgivelse får vi en anledning til å sette ord og navn på de vonde og vanskelige erfaringene. Og ved å gi mennesker anledning til å praktisere skriftemålet, kan man få hjelp til å leve med livet slik det er blitt. Guds dom og straff er et viktig oppgjør med synden, også for den som er offer for andres synd. Skal vi forkynne og undervise om mennesket som synder, og oppfordre til skriftemål, må man forkynne og undervise om Guds kjærlighet og hellighet. Guds hellighet gir en bakgrunn for å forstå synd, behov for Guds tilgivelse og også Guds kjærlighet. At Gud er kjærlighet, men ikke tåler synd, likevel elsker han synderen, og han er den som kan gjenopprette det som synden har ødelagt av relasjonen mellom Gud og mennesket, må tas med i undervisningen. Slik kan forhåpentligvis trosopplæringen bli «...*en livsmestring der ressursene ikke hentes fra mennesket selv, men der vreden over mørkesidene – og mestringen av dem – kommer fra Gud selv.*»¹³⁴ Kanskje ligger den livsmestringen som

¹³³ Cameron, «Synd og skriftemål», 111

¹³⁴ Cameron, «Synd og skriftemål», 111

trosopplæringsplanen ønsker å fremme nettopp i også å undervise om mennesket som synder. Og i undervisningen om Gud som en kjærlig og en hellig Gud.

Når det gjelder arvesynden, har Hegstad mange nyttige innspill til en fornyet praksis. Ikke minst det han skriver om arvesynd og de følgene synden får. At synden var der som en mulighet før syndefallet, gjør det muligens enklere å forstå at vi alle har synd som en mulighet ved oss. Selv om Hegstad mener at uten bibelen som tolkningsramme er det ikke mulig å oppdage denne siden ved mennesket. Synden er altså noe som finnes i mennesket før den kommer til uttrykk gjennom ord, handlinger eller tanker, og dette forstår vi bare i lys av bibelens ord.

Tar man utgangspunkt i syndefallet, blir det tydelig hvilken konsekvens synden har. Den gode relasjonen mellom Gud og mennesket ble ødelagt, og synden får også følge for relasjonen menneskene i mellom. For ungdom som er så opptatt av relasjon, vil dette kunne bli et tilknytningspunkt til forståelsen av hvilke følger synden får. Og et utgangspunkt for å snakke om gjenopprettelse av ødelagte relasjoner. Som mennesker er vi syndere, men samtidig er vi elsket, helt uten betingelser. Også i beretningen om syndefallet ser vi hvordan Gud leter etter mennesket, for fellesskapets skyld. Gud ønsker en relasjon med mennesket, også etter syndefallet. Bibelen betoner menneskets storhet som elsket og ønsket av Gud.

Det er en grunnleggende menneskelig erfaring, enten man er ungdom eller voksen, at livet ikke bare byr på de gode opplevelsene og erfaringene. Man er ikke bare «sykt lykkelig». Egnes og andres feiltrinn kan føre oss inn i farvann som gir sår og skader, fortvilelse og motløshet. Livet kan oppleves som stagnasjon, eller satt på «vent». Det er en oppgave å lete etter en vei videre som kan hjelpe oss til å leve slik at vi kan ta i mot de nye mulighetene livet gir oss, til å komme videre i livet. Leenderts er på linje med Luther når hun peker på de positive effektene ved syndserkjennelse og tilgivelse, og jeg tenker at det er disse positive effektene som gjør at synd, tilgivelse og skrifte må komme på «timeplanen» igjen. Jeg er redd for at vi som troende har gått glipp av noe viktig. For syndsbekjennelse og skriftemål er positivt, enten man er offer for andres synd, eller selv er den skyldige. For begge er det livsmestring i det å se i øynene hva som er gjort, og få hjelp til å leve videre med det. Tilgivelsen blir en mulighet for å leve videre med det som har skjedd. Både ut fra et teologisk og et menneskelig perspektiv, er syndserkjennelse og tilgivelse viktige sider ved livet. Trosopplæringsplanen spør etter livsmestring. I tilgivelse og skrifte ligger det muligheter for å håndtere livet slik det er blitt.

Når jeg leser Camerons svar på spørsmålet om vi trenger skriftemålet, blir jeg glad og takknemlig. For en gave Gud har gitt menneskene! Når livet har gått på tverke, har vi et sted å

gå til. Jeg får hjelp til å se min synd og skyld, ikke for at jeg skal bli værende der, men for at jeg skal få mulighet til å komme videre. I skriftemålet er det meg og mitt liv det handler om, og jeg får høre Guds tilgivende ord talt direkte til meg. I skriftemålet får jeg hjelp til å leve. Det siste som lyder i skriftemålet er Guds ord om tilgivelse, nåde og fred. I skriftemålet møter vi Guds hellighet og Guds kjærlighet. Trosopplæringsplanen snakker lite om Guds hellighet. Men Guds kjærlighet blir tydeligere og større for oss når den ses mot et bakteppe av Guds hellighet og menneskets synd.

Om skriftemålet har en sjanse blant dagens konfirmanter, det er et spennende spørsmål. Ut fra teologi og psykologi ser det ut som om det er godt for mennesket å ha et sted hvor man kan snakke om de vanskelige tingene, og få hjelp til å komme videre med livet sitt. Som kirke må vi gi konfirmanter anledning til å snakke om gode og dårlige erfaringer. Det er viktig for å kunne snakke sant om livet. Ved å ta opp tema som synd, tilgivelse og skrifte, får vi anledning til det. Å se seg selv som synder overfor Gud er noe vi må bli fortalt, det ser vi ikke av oss selv. Synd er der som en mulighet, også før syndefallet. Konfirmanter vil kunne relatere til konkrete synder, for eksempel ved å bruke Luthers forklaringer til budene som skriftespeil. Ord og handlinger kan være ødeleggende, og det ødeleggende kan vi kalle synd. At synd er det som ødelegger relasjoner, mellom Gud og mennesket, og mennesker i mellom, tenker jeg konfirmanter vil forstå. Om ungdom kan se sammenligningen med andre som synd, kan det bli spennende å finne ut av. Men kan vi hjelpe konfirmanter til en frigjøring fra sammenligningens tyranni, ville det være meningsfullt! Jeg vil ta utgangspunkt i relasjoner når jeg skal legge opp undervisningen om skriftemål. Men det vil være spennende å se om konfirmanter kan få en forståelse av at alle mennesker er syndere overfor Gud. Og at de derfor selv trenger Guds tilgivelse. Her er det behov for noen gode, pedagogiske grep!

Etter mange år med konfirmantsamtaler, der konfirmanter inviteres til en samtale med prest/konfirmantlærer på tomannshånd, er min erfaring at fokus på eget liv er en positiv opplevelse for konfirmanter. De blir sett, hørt og tatt på alvor. Det gir en opplevelse av verdi. Å ta opp tema som synd, tilgivelse og skriftemål skader ikke nødvendigvis de unges selvbilde. Tvert i mot kan det oppleves som at livet med alle dets sider blir tatt på alvor. Min erfaring er at konfirmanter er nysgjerrige på religion og religiøse praksiser. Skriftemål er noe annet enn en samtale om livet, men å sette sitt eget liv inn i en gudsrelasjon, gir livet og mennesket verd.

Oppsummering

For Luther var skriftemålet viktig, fordi det er en av de praksiser Gud har gitt oss som mulighet for å hele den ødelagte gudsrelasjonen. Mennesket er synder og gjør synd, og i skriftemålet blir synden erkjent og gjort opp. Guds tilgivelse og nåde blir hørt, og ordene forsterket ved berøring. Gjennom skriftemålet gis hjelp til å leve troens liv. Det positive siktet med skriftemålet understrekes av Luther.

Selv om dagens teologer jeg har undersøkt uttrykker seg noe annerledes enn Luther, synes det klart at det også hos dem er en forståelse av gudsbildet og menneskesynet, og menneskets behov for erkjennelse, tilgivelse og livshjelp, som ligger nær opp til Luthers. Synd ødelegger relasjoner, til Gud og til medmennesker. Mennesker trenger fortsatt de gaver skriftemålet gir. Etter det jeg har sett, er det ingen grunn til å tenke at skriftemålet er gått ut på dato.

Målet for trosopplæringsplanen er å gi konfirmantene noen nøkler til å mestre livet slik livet er eller blir. Det er avgjørende at konfirmantene ser seg selv som elsket av Gud, ubetinget, samtidig som man er synder. Gjennom skriftemålet formidles Guds nåde konkret til den enkelte. Vi er gode nok som de vi er, vi trenger ikke sammenligne oss med andre. Jeg ønsker å bruke Luthers lille katekisme for å kunne snakke om troen og livet sammen. Luthers forklaring til budene og «Vår Far», er et godt utgangspunkt for en samtale om hva synd er.

I skriftemålet får vi høre Guds ord om tilgivelse, nåde og fred. Å snakke om synd, tilgivelse og skriftemål gir oss mulighet til å snakke sant om livet, derfor er det viktig for en trosopplæring som ønsker å gi barn og unge hjelp til å mestre livet, å ta opp disse emnene. I skriftemålet er det hjelp å hente den dagen livet går på tverke. Men det vil begrense forståelsen av skriftemålet hvis det bare blir et middel til livsmestring. En viktig side ved skriftemålet er at også relasjonen til Gud blir leget. Da blir det nødvendig å utfylle gudsbildet til å innbefatte Guds hellighet, ikke bare hans kjærlighet.

Innledningsvis etterspurte jeg «arven etter Luther». Den synes jeg å finne hos de teologer jeg har undersøkt. Men med tanke på skriftemålet synes denne delen av «arven etter Luther» å være lite tatt vare på i den praktiske utformingen av teologien i den kirken som kalles luthersk.

Kapittel 5

PEDAGOGISK ANALYSE

Innledning

I det foregående har jeg sett at trosopplæringsplanen gir rom for undervisning og praktisering av skriftemål for konfirmantene. Jeg har også sett på ulike teologiske innspill for å se hvilken plass skriftemålet har hos Luther, og hva noen av dagens teologer sier om synd, tilgivelse og skriftemål. Det er ingen grunn til at skriftemålet ikke skulle få en betydning for unge mennesker i dag. Ser vi på skriftemålet som teologi, tenker jeg at her har kirken en juvel, for troen og for livet til den enkelte. Men skriftemålet oppleves i dag som et fremmedelement i troen og i kirkens praksis. Det forkynnes og undervises lite om synd og mennesket som synder. Hvorfor skal unge gis anledning til skrifte, hvis de ikke ser seg selv som synder som har behov for tilgivelse? Svaret på det må være at skal man leve troens liv, i en god relasjon til Gud og mennesker, er det nødvendig at vi ser oss selv som syndere som trenger tilgivelse, både fra Gud og mennesker vi har syndet mot.

Når jeg skal lage et undervisningsopplegg om skriftemål, vil jeg begynne med menneskesynet, at vi er elsket uten betingelser av Gud samtidig som vi er syndere. Deretter vil jeg gå inn på forståelsen av synd, på behovet for tilgivelse og skriftemål. Det er også nødvendig å komme inn på hvem Gud er. Hvordan skal jeg gjøre dette? Jeg vil se på hva nyere forskning på undervisning i kirken har å bidra med. I hovedsak vil jeg se på hva Bård Hallesby Norheim og Geir Afdal har kommet frem til. Jeg velger å bruke Norheim fordi han peker på at viktigheten av å kjenne de kristne praksiser. Skal ungdom ta i bruk skriftemål som praksis, må de lære mer enn teori. Kanskje har Norheim noe å hente med tanke på å gi en større forståelse av praksisens betydning. Afdals teori om sosiokulturell læring svarer godt til funnene i undersøkelsen jeg har referert til. De unge søker ikke veiledning hos voksne, eller i en bok. Gjennom selv å være med på å reflektere over sin hverdag og sitt liv, kan dette bli et fruktbart utgangspunkt for å snakke om troen og livet sammen. Med tanke på skriftemålet vil jeg undersøke hva Åse Margrethe Berger Cameron har skrevet om det. Som avslutning på dette kapittelet, vil jeg drøfte det jeg har funnet.

5.1. Nøkler til livet

KFUK KFUMs «Nøkler til livet. Nye metoder i læring i kirken» peker på den innlysende, det er ikke tilstrekkelig å lære konfirmantene de eksisterende kunnskaper og praksiser. Skal man

nå målsettingen om å gi dem hjelp til å mestre livet, må læringen også gi dem noen redskaper de kan bruke når forutsetningene og livet endrer seg. Som voksen kjenner jeg ikke de utfordringer konfirmantene møter og vil møte. Nye tider trenger nye svar. Målet må være å gi ungdommene redskaper for å tolke virkeligheten og livet slik det er, også når endringer skjer. Læring som kunnskaping handler ikke om å ha kunnskap, men om å bruke, utvikle og kombinere kunnskap i et fellesskap.¹³⁵ Konfirmantene må få noe som hjelper dem til å åpne opp for ny tenkning når det trengs. Kanskje er det en utfordring for konfirmantlærer, som ofte har kunnskap og «de rette svarene», og gi de unge anledning til å fylle tekster, symboler og rom med det som gir dem mening. For å gi hjelp til å skape ny mening, må man stille de åpne spørsmålene. Etterspør konfirmantenes egne erfaringer. Det mest utfordrende for konfirmantlærer vil kanskje bli å være åpen for at de store spørsmålene kan ha ulike svar.¹³⁶

Man lærer best i samspill med andre. Kanskje er veien å gå en kombinasjon av individuell læring og sosiokulturell læring, der den enkelte konfirmant kan få tilegne seg og gjøre gyldig for seg selv en del av kunnskapen, samtidig med at læringen også omfatter deltagelse i ulike religiøse praksiser, der de kan få noen redskaper som kan hjelpe dem til å skape ny kunnskap når forutsetningene endres. Jeg vil i det videre først og fremst se nærmere på hvordan den sosiokulturelle læringsteorien kan hjelpe meg videre i en fornyet undervisningspraksis. Formidling av kunnskap, der tilegnelse er et mål, er kjent og utprøvd.

5.2. Sosiokulturell læring

Jeg vil kort komme inn på Lev Vygotskijs læringsteori, som ligger til grunn både for Kielland/KFUK KFUM og Afdal.

Lev Vygotskij er en av de mest sentrale innenfor sosiokulturell læringsteori. Han peker på at læring skjer i ulike sosiale sammenheng man deltar i, og gjennom midler. Ett av de viktigste funnene han gjorde, var at man ikke kan skille midler fra andre deler i lærings- og erkjennelsesprosessen. Og de midlene vi bruker i læringen, vil påvirke læringens resultat. For Vygotskij var midlene av en så avgjørende betydning at han mente at kulturer er blitt til ved hjelp av midler, og at skjer en historisk utvikling med midlene. Midlene er altså ikke statiske.¹³⁷ De midlene vi lærer med vil ha avgjørende betydning for læringens resultat.

Mennesket lærer, modnes og utvikles i samhandling med omgivelsene og den ytre virkeligheten. Virkeligheten og forholdet mellom den som lærer og virkeligheten har

¹³⁵ Kielland, *Nøkler til livet*, 15

¹³⁶ Kielland, *Nøkler til livet*, 21

¹³⁷ Geir Afdal, *Religion som bevegelse. Læring, kunnskap og mediering*, (Oslo: Universitetsforlaget, 2013), 112-113

betydning for læring. Læring i sosiokulturell forstand innebærer at læringsfeltet utvides til også å omfatte sosiale grupper, fellesskap og praksiser. Læring er en dynamisk prosess.

Religiøs læring skjer gjennom ulike redskaper, mediering. Og vi forstår religion ved hjelp av redskaper som medierer meningsinnholdet i religionen. Disse redskapene omformer og konstituerer aktører, prosesser og kunnskap. De preger ikke bare hva vi tenker, men omformer måten vi tenker på. Medier er altså bærere av mening, og samtidig kan de forandre mening og den som bruker redskapet. Verktøy eller medier, kan gå fra å være ytre redskaper til å bli en del av menneskers indre.¹³⁸ Det er gjennom de medierende verktøyene at mennesker får tilgang til virkeligheten, slik at de kan handle og navigere i sin omverden. Slike verktøy kan for eksempel være språk, symboler, handlinger og gjenstander, der språk i følge Vygotskij er viktigst. Han sier også at verktøyene er meningsladede og skaper meningmuligheter. Tanken om mediering er at det sosiale skaper ulike muligheter som aktørene kan forhandle om. Da vil det kunne skje en utvikling på både kollektivt og individuelt nivå. Og disse prosessene er sammenvevd. Prosessene og utviklingen skjer som en konsekvens av tilgang til medierende redskaper.¹³⁹ Man tenker at når nye redskaper blir tatt i bruk, kan man oppleve virkeligheten på en ny måte.

Geir Afdal viser i sin bok, «Religion som bevegelse», hva dette kan bety for religiøs læring. Han tar utgangspunkt i at mennesket er grunnleggende religiøst, selv om troens innhold er ulikt i de forskjellige religioner. Religion har som andre ting i livet, ulike uttrykk, ulike midler den formidles på: språk, symboler og gjenstander, som er meningsbærere. Religiøs læring skjer ved hjelp av disse redskapene. Redskapene bidrar til å åpne og gi muligheter til å erfare religion. Redskapene er ikke fortolkningsnøkler som kommer til i etterkant.¹⁴⁰ Religion kan forstås på ulik måte, og avhengig av hvordan man forstår religion, vil man velge ulike former for læringsmetode. For noen kan religion handle om det som får plass i hodet, om å holde noe for sant. Men religion kan også handle om å leve troens liv, en sosial praksis. Religion er mer enn tanke, hjerne og logikk. Følelser, handling og identitet hører med.¹⁴¹ Læring dreier seg også om identitet og eksistens. Vi lærer hvem vi er. Religiøs læring og utvikling av religiøs kunnskap er i følge denne teorien to sider av samme sak.

Afdal hevder at den religiøse læringen kan ses sammen med virkeligheten for øvrig. Den religiøse læringen dreier seg om å forstå den empiriske og hverdagslige virkeligheten, samtidig som en lærer å se den potensielle religiøse meningen i hverdagslivet. Religiøs læring

¹³⁸ Afdal, *Religion som bevegelse*, 113

¹³⁹ Afdal, *Religion som bevegelse*, 123

¹⁴⁰ Afdal, *Religion som bevegelse*, 131

¹⁴¹ Afdal, *Religion som bevegelse*, 131

handler ikke bare om en avgrenset, religiøs virkelighet, men hvordan mening kan skapes i dagligdagse sammenheng, som for eksempel på skolen, i familien eller blant venner.¹⁴² I denne prosessen benytter man seg av ulike redskaper. Poenget er at redskapene skal være bærere av mening. Gjennom redskapene erkjenner man virkeligheten. Når nye redskaper tas i bruk, kan virkeligheten erkjennes på en ny måte. Det vil si at redskapene blir et middel til å forandre virkeligheten. Samtidig forandrer redskapene den handlende. Redskapene integreres i den handlende, slik at de former måten man tenker og handler på. Dermed kan man si at redskapene blir en del av identiteten. «Og de bidrar ikke bare til tekning, men også til handling, følelser og forståelse av hvem man er og hvor man vil.»¹⁴³ Som en følge av dette vil deltagerne ved bruk forandre redskapene. Afdal tenker at religion forstått som mediert praksis, er dialogisk og ikke monologisk.¹⁴⁴

5.3. Kan tro praktiseres?

Bård Eirik Hallesby Norheim skriver i sin bok «Teologi for kristent ungdomsarbeid. Kan tru praktiseras?» at kristent ungdomsarbeid skal gi et autentisk møte med kristen livsstil. Det begrunner han ut i fra at mange unge i en flerreligiøs kultur som den norske er blitt, etterspør «Hva gjør de kristne?» Trosopplæringen i hjem og skole er svekket, dette utfordrer kirken og trosformidlingen. For mange kan kirken være det eneste stedet man møter levende trosliv.¹⁴⁵ Hallesby Norheim beskriver dagens unge som en «eksperimentell ungdomsgenerasjon», som vil smake, se og kjenne.¹⁴⁶ Teori om den kristne tro er ikke nok, mener han, skal troen gi mening for de unge, må den synliggjøres i praksis. Man må tilbake til den gamle praksisen med korstegning, lovsang, nattverd, skriftemål, omsorg for nesten og bibellesning, skriver Hallesby Norheim. Han peker på Luther, som sier at dåpen skal være en daglig kledning som vi alltid har på, slik at vi kan leve ut det nye livet. Det nye livet får vi i dåpen. Troen som vi får i dåpen er en gave, en gave som skal brukes og praktiseres. Å praktisere troen, vil si at mennesket vender tilbake til det vi er skapt til. Vi vender tilbake til Gud og til den planene han hadde for menneskets liv på jord.

Hallesby Norheim viser igjen til Luther når han spør om hvordan det kristne livet skal leves, eller praktiseres. Luther peker på at kirken har syv kjennetegn, eller det Hallesby Norheim kaller praksiser: Guds ord, dåp, nattverd, nøkkelmakten, tjeneste, bønn og

¹⁴² Afdal, *Religion som bevegelse*, 134

¹⁴³ Afdal, *Religion som bevegelse*, 135

¹⁴⁴ Afdal, *Religion som bevegelse*, 18-19

¹⁴⁵ Bård Eirik Hallesby Norheim, *Teologi for kristent ungdomsarbeid. Kan tru praktiseras?* (Bergen: Fagbokforlaget, 2008, 3.opplag 2014, 68)

¹⁴⁶ Bård Eirik Hallesby Norheim, «Back to basics» (2009). Tilgjengelig på <http://www.ungdomsarbeid.no/tema/praksiser/back-to-basics>

etterfølgelse, og sier at det er i nærkontakt med disse praksisene at troen modnes og vokser. For nettopp i disse praksisene skjer det en nyskaping og helliggjørelse av mennesket, ved Den hellige Ånd. Disse praksisene kaller Hallesby Norheim for kjernepraksiser, og mener at disse er nettopp det fordi de gir mening og retning til andre praksiser, til å leve resten av livet.¹⁴⁷ Gjennom disse kjernepraksisene blir troen en integrert del av livet. Å praktisere troen skal gjennomsyre alt vi er og gjør. Det handler om å leve. Om å leve i nåden, ikke om å gjøre seg fortjent til nåden. Men for at troen skal bli en integrert del av de unges liv, mener han at de unge må få hjelp til å «flytte» troen med seg fra en livsfase til en annen. Dette tenker han kan skje ved at kirken gir de unge hjelp til å reflektere omkring hvordan man tar med seg trospraksisen til ulike livsområder. «Vi treng ei tru som knyter saman fortid, notid og framtid.»¹⁴⁸ Hallesby Norheim skriver:

Når vi deltek i kjernepraksisane, handlar Kristus i oss. Vi vert forma til å likna Kristus. Kjernepraksisane gjer oss til mottakarar av det Gud har å gi. Dei vender oss bort frå å sikra oss sjølv. Vi vert vende mot Gud, og Gud vender oss mot verda. Kjernepraksisane er stadene der vi får del i Guds nåde. Guds nåde er konkret og kroppsleg, slik praksisane er konkrete og kroppslege. Dei vender oss alltid back to basics. Det er i dette underet ein teologi for kristent ungdomsarbeid må finna festet sitt.¹⁴⁹

Praksiser som skaper fellesskap. Å gjøre noe sammen skaper fellesskap. Skal fellesskapet være et levende fellesskap, må det man gjør tåle å bli repetert. Norheim definerer en slik praksis innenfor kirken på følgende måte: «*Kristen praksis er noke ein gjer saman i ljøs av dåpens nåde, som ein respons på menneskelege behov, og i kraft av Kristi frelsende nærvær i Ord og sakrament.*»¹⁵⁰ En slik praktisering er en praktisering av tro, og en slik praksis er med på å danne et fellesskap med Kristus og med de som er aktører. Når troen praktiseres kommer man i kontakt med de gavene Gud gir. Som døpte hører vi til i et fellesskap, vi er lemmer på Kristi kropp, vi er grener på vintreet. Å ha en plass i fellesskapet gir den enkelte verdi. Derfor mener Norheim at kristent ungdomsarbeid er noe annet enn gode aktiviteter som skaper god stemning. Det er snakk om å leve det livet man er døpt til.

Norheim peker også på at kirken i sitt vesen er misjonar. Som døpte er vi sendt til verden. Den kristne skal leve i verden og der praktisere sin tro. Jesu første disipler ble spredt over «hele» verden, de tok med seg troen sin og søkte Jesus der de kom. Troen var i

¹⁴⁷ Norheim, *Teologi for kristent ungdomsarbeid*, 74

¹⁴⁸ Norheim, *Teologi for kristent ungdomsarbeid*, 15

¹⁴⁹ Norheim, *Teologi for kristent ungdomsarbeid*, 100

¹⁵⁰ Norheim, *Teologi for kristent ungdomsarbeid*, 289

bevegelse, troen møtte hverdagen.¹⁵¹

Konfirmanter, og ungdom, er i en overgangsfase i livet. De er ikke barn, de er ikke voksne, og de skal finne en vei videre i livet. De er i det man kan kalle liminalfasen. Norheim mener at troen og livstolkningen til ungdommene er å forstå som en liminalprosess. Typisk for denne prosessen er at man ikke vet hvor man ender opp. I en slik overgangsfase er fellesskapet viktig. Ikke som et lukket fellesskap, men som et skjebnefellesskap i utvikling. Her ligger det muligheter for nyorientering og nyfortolkninger.

Norheim viser i sin bok på til en leder- og veiledningsmodell utviklet av Alan Roxburgh. Roxburgh ser for seg en modell, der lederen eller veilederen får tre roller, som poet, profet og pastor.

Poet: En poet lytter til menneskelige erfaringer, og setter ord på det fellesskapet kjenner og tenker i en gitt situasjon. Her henvises til Jesu ord til Emmausvandrerne: «Hva er det dere går og snakker så ivrig om?» Luk 24.17.

Profet: Profetene talte Guds ord inn i den konkrete situasjonen. «Så uforstandige dere er, og så trege til å tro alt det profetene har sagt!» Luk 24.25

Pastor: Lederen skal vise veien til kildene, til stedene man kan kjenne Jesu nærvær. Her er hyrdemotivet trukket inn.¹⁵²

5.3 Kan man tilrettelegge tema som synd og skriftemål for ungdom?

Hvordan kan man tilrettelegge temaene synd og skyld i forkynnelse og undervisning på en adekvat måte for ungdom, og hvordan kan en knytte dette til skriftemålet?¹⁵³ Åse Margrethe Berger Cameron stiller spørsmålet i sin artikkel «Synd og skriftemål – aktuelle temaer i trosopplæringen?»¹⁵⁴ En forutsetning for skriftemålet er at mennesket ser seg selv som synder overfor Gud og medmennesker. Hun stiller også spørsmål om det går an å bygge en bro mellom den flerkulturelle forståelsen og konteksten dagens unge lever i, og katekismens fordringer. For å gi et svar på dette, peker hun på fire forutsetninger som er felles for alle mennesker, som en mulig vei å gå.¹⁵⁵

1. Det gitte. Uavhengig av tro og overbevisning ser vi at vi ikke skyldes oss selv. Det er noe forut for oss selv. Ut fra den kristne tro, er dette «noe» definert i første trosartikkel: Gud som skaper, og som opprettholder av skaperverket. I Luthers lille

¹⁵¹ Norheim, *Teologi for kristent ungdomsarbeid*, 291

¹⁵² Norheim, *Teologi for kristent ungdomsarbeid*, 293

¹⁵³ Cameron, «Synd og skriftemål», 94

¹⁵⁴ Cameron, «Synd og skriftemål», 93-114

¹⁵⁵ Cameron, «Synd og skriftemål», 101

katekisme kommer dette til uttrykk i forklaringen til første trosartikkel. Luther mener at mennesker har en naturlig gudserkjennelse. Det er en konsekvens av at vi har sanser og kan fornemme Gud. Som en følge av denne naturlige gudserkjennelse kan man finne frem til at Gud er til.

2. Avhengighet, relasjon, ansvarlighet. Ethvert menneske står i relasjon til andre mennesker. Det gjør at vi får ulike avhengighetsforhold og ansvarsforhold til våre medmennesker. I relasjonen forholder vi oss til hverandre og våre handlinger eller mangel på handlinger får konsekvenser for andre og oss selv. Luther utvidere perspektivet til også å omfatte gudsrelasjonen. Mennesket står ikke bare overfor mennesker, men også overfor Gud.
3. Skyldfølelse og reel skyld. Alle mennesker har evnen til å føle skyld. Men skyldfølelsen er kulturelt betinget. Skyldfølelsen regnes med blant de sosiale emosjoner, fordi de er betinget av sosial interaksjon. Hos Luther er skyld først og fremst knyttet til brudd på det første budet. Å bryte budet ødelegger relasjonen til Gud. Å bryte budene som går på medmenneskelige relasjoner, ødelegger også gudsrelasjonen, fordi Gud er nestens skaper. «Vår Far» blir et uttrykk for at vi erkjenner skyld overfor Gud, og at skyld er en del av menneskelige relasjoner.
4. Egoisme og ondskap som erfaring. Egoisme og ondskap er en del av felles menneskelig erfaring. At tanker, ord og handlinger ødelegger relasjoner, ser vi i nære relasjoner, og i nasjonale og globale sammenheng. Fravær av handlinger er også en del av dette bildet. Cameron mener likevel at egoisme og ondskap gir en erkjennelse av synd. Hva synd er må man informeres om. Den bibelske forståelsen av egoisme og ondskap er at mennesket har en grunnleggende innstilling som gjør at vi ikke selv klarer å fri oss fra egoismens og de onde krefters makt.

Camersons påstand er at teologien må forstå og snakke om Gud og den konkrete verden sammen.¹⁵⁶ Hun sier at Luthers lille og store katekisme gir en slik anledning. Katekismen gir oss anledning til å konkretisere synden, at vi ikke frykter og elsker Gud, og ikke elsker vår neste som oss selv. Forklaringen til budene viser til konkrete situasjoner og på ansvaret vi har. Luthers forklaring til budene er i sin oppbygging tredelt. Den peker på grunnsynden, eller arvesynden, at gudsrelasjonen er brutt: «Du skal frykte og elske Gud. Dernest på gjerningssynden, det som er gjort galt i tanker, ord og handling, eller som er unnlatt. Siste ledd peker på hvilket ansvar vi har overfor vår neste. Slik sett kan budene, gjerne med

¹⁵⁶ Cameron, «Synd og skriftemål», 106

forklaringer, fungere som et botsspeil, et skriftespeil. Cameron mener at dersom synd konkretiseres i de ulike situasjonene, er muligheten til stede for at også unge mennesker kan relatere til budenes fordringer.¹⁵⁷ Men hensikten med å tale om synd er ikke å forbli der, men å tale sant om livet og hjelpe mennesker videre.

5.4 Drøfting

Det pekes på spennende utfordringer når Afdal mener at lærlinger lærer mest i relasjon til andre lærlinger. Da forstår man læring som deltagelse. For meg handler tro om det nye livet vi er døpt til, men også å holde noe for sant. Det er noen læresetninger som ligger i bunn, og som må være der for at vi kan snakke om kristen tro. Men samtidig, og ikke mindre viktig, skal troen leves ut i fellesskap med andre. Troen er ikke plassert i et rom i hjernen, troen angår hele livet, og alle sider ved livet. Derfor er det viktig at konfirmantene får noen redskaper som gjør at de kan tolke virkeligheten og livet slik de er. Jeg ønsker ikke å velge mellom læring som tilegnelse og læring som deltagelse. Vi trenger begge deler, slik at vi unngår at praksis blir tom for innhold og troen uten kontakt med livet. Å ta i bruk tekster, bilder, symboler, rom og praksiser i enda større grad og la konfirmantene fylle dem med egen forståelse og mening, kan bli både spennende og utfordrende. Men skal det bli mer enn «synsing», tenker jeg det er nødvendig med noen teologiske rammer som kan sikre at det blir en kristen tolkning. Derfor vil jeg ta i bruk medier som jeg antar vil ledekonfirmantene i den retningen jeg mener kirkens teologi fører. Slik sett vil ikke prosessen bli helt åpen. Den blir styrt både dialogisk og monologisk av de verktøy jeg velger ut.

Som både Cameron og Afdal er inne på at livet og virkeligheten må ses sammen med religiøs læring og tro. Bruker vi katekismen som utgangspunkt for å snakke om verden, har vi lagt noen rammer for å forstå verden ut fra den kristne tro. Å snakke om Gud og verden sammen tenker jeg er et viktig aspekt ved en konfirmantundervisning vi ønsker skal være livsnær og gi livshjelp. Men hvem skal definere hvordan verden, livet og virkeligheten ser ut? For en konfirmantlærer kan det være lett å falle i den grøften at livet er slik jeg ser det. Her kommer «Nøkler til livet» med gode innspill for å få konfirmantene selv til å definere sin virkelighet. Ved å stille reelt åpne spørsmål, og gi konfirmantene anledning til å komme med ulike svar får de mulighet til å beskrive verden slik de ser den. En hjelp til å sette ord på religiøse opplevelser og tanker kan konfirmantene få ved bruken av medierende midler. Disse midlene kan konfirmantene fylle med et innhold som gir mening i deres virkelighetsforståelse, og som kan være meningsbærende også når virkeligheten endrer seg.

¹⁵⁷ Cameron, «Synd og skriftemål», 107

Slik jeg ser det må vi i trosopplæringen snakke med konfirmantene om Gud og verden sammen, innenfor den rammen som den kristne tro gir. Den rammen finnes først og fremst i bibelen, katekismen og i kirkens liturgi.

Bård Eirik Hallesby Norheim spør om tro kan praktiseres. Bakgrunnen for spørsmålet hans er at mange ungdommer stiller spørsmålet «Hva gjør de kristne?» Norheim sier at skal den kristne tro gi mening til de unge, må troen synliggjøres i praksis. For hva skal man egentlig med dogmer, når det er livet man skal mestre. At troen skal leves ut, det korresponderer godt med det Luther sa om at vi døpes til et nytt liv. Og han har vist til syv praksiser han mener er kjennetegn på kirken. De syv praksisene vil Norheim hente fram, fordi han mener at disse praksisene gir mening og retning til å leve resten av livet. For akkurat disse praksisene gir næring og vekst til troen, og de kan tas med til ulike livsområder. Jeg tenker at disse praksisene som både Luther og Norheim preker på er viktige, fordi de gir nærkontakt med troens kilder. Her kan man hente trøst, styrke, mot og hjelp til å leve, håp for dagen og evigheten. Her er det noe å hente for de gode og de onde sidene ved virkeligheten. Praksisene skjer i et fellesskap, det er ikke noe vi er alene om. Ved å ta i bruk de gamle, slitesterke praksisene som går tilbake til Jesu liv og forkynnelse, sikres at det som praktiseres er livgivende for troen og livet. Dette er ikke nye påfunn uten kvalitetssikring.

Norheim viser til en leder og veiledningsmodell utviklet av Alan Roxburgh. Denne modellen samsvarer godt med de tre ulike aspektene ved trosopplæringsplanen. «Poeten» som tar for seg livstolkning og livsmestring, «profeten» som har noe å si om «Kirkens tro og tradisjon» og «presten» som kan veilede i «Kirkens tro og praksis». Kanskje ligger det også et program for en fornyet konfirmantundervisningspraksis i å knytte sammen disse to modellene. Det kan jeg tenke meg å prøve ut.

En av de praksisene som Norheim trekker frem, er skriftemålet, som Åse Margrethe Berger Cameron har gitt en god redegjørelse for viktigheten av. Skriftemål er fremmed, men Cameron har pekt på noen tilknytningspunkter for dagens ungdom. Utfordringen er å kunne snakke samtidig om Gud og verden med konfirmantene. Utgangspunktet har vi i noen felles menneskelige erfaringer av egoisme og ondskap, skyldfølelse og reel skyld, i relasjon og avhengighet av andre. Med en forståelse av disse erfaringene kan vi se at vi også ansvarlige for hvordan vi forholder oss til andre. Et annet utgangspunkt er at det er «noe» forut for oss selv, dette «noe» kirken kaller Gud. Disse allmennmenneskelige erfaringene hun peker på tenker jeg er gode utgangspunkt for undervisning og samtale med konfirmantene. De kan kjenne seg igjen i dette, og det er ikke vanskelig å konkretisere synspunkt og opplevelser. Relasjoner er viktige for de unge, og her kan man knytte an til gode og dårlige relasjoner,

drøfte hva man kan gjøre når relasjoner går i stykker, og hvordan ødelagte relasjoner kan repareres. Det jeg også liker med Cameron, er at hun har et positivt sikte med skriftemålet. Skriftemålet er viktig for at livet skal gå videre, det skal ikke holde mennesker nede.

Oppsummering

Jeg vil lage et undervisningsopplegg for konfirmanter som tar utgangspunkt i trosopplæringsplanenes tre ulike aspekter, og bruker det sammen med Roxburghs ledertenkning. Dette for å bevisstgjøre underviser på målsetting og egen rolle. Konfirmantenes liv må knyttes til den kristne tro, og for å få det til vil jeg ta utgangspunkt i noen gitte erfaringer: Det er noe som er forut for oss, og alle står vi i relasjon til andre. Disse erfaringene skal så speiles i katekismen og bibelfortellinger. Fordi unge etterspør «Hva gjør de kristne?», vil jeg knytte undervisningsopplegget til kirkens grunnleggende praksiser som Norheim peker på. Jeg vil også ha med meg Camerons positive syn på skriftemålet, om at hensikten er å tale sant om livet og hjelpe mennesker videre.

Kapittel 6

FORNYET PRAKSIS

Innledning

Skal vår menighet følge opp trosopplæringsplanen, må vi begynne å undervise ungdommer mer planmessig om synd, tilgivelse og skriftemål. Jeg tenker at et slikt undervisningsopplegg skal være tilpasset konfirmanter, og være en del av konfirmantundervisningen i menigheten vår. Målet med undervisningen må være at ungdommer får hjelp til å se seg selv som synder, uten at det ødelegger selvbildet. Ungdommene må også gis anledning til å skrifte, fordi de har fått en forståelse av at skriftemålet gir dem hjelp til å leve og hjelp til å tro. Skriftemål henger nøye sammen med en forståelse av gudsbildet, synd og tilgivelse, derfor må en undervisning om skriftemål også omfatte disse tema. For å få en bedre forståelse og mer helhetlig forståelse, vil jeg som Luther også ta med dåpen og troen inn i temakretsen.

På bakgrunn av hva jeg har funnet, lurer jeg på om resultatet av oppgaven min ikke bare blir en fornyet praksis med tanke på å innføre et nytt dogmatisk tema. For konfirmantene vil neppe ha nytte av at det blir enda et dogmatisk tema på timeplanen. Jeg må gjøre nye grep når innholdet i hele konfirmantundervisningen skal planlegges. I stedet for å ta utgangspunkt i dogmatikken vil jeg ta utgangspunkt i livsnære tema, og ut i fra disse finne noen innsteg til

den kristne dogmatikken som det skal undervises i. Målet med undervisningen vil være at konfirmanterne kan oppleve at den kristne dogmatikken også handler om deres liv. Jeg ser at alle de temaene konfirmanterne sier de er interessert i, kan gi en mulighet for å komme inn på skriftemål. Temaene handler i bunn og grunn om menneskelige relasjoner, der vi alle er sårbare og der vi alle kan såre mennesker vi har en relasjon til. Skal vi gi konfirmanter hjelp til å mestre livet, vil det å kunne finne noen grep for å håndtere egne og andres feilsteg være en del av livsmestringen.

Som luthersk kirke forstår vi det bibelske materialet slik at Gud er hellig, og et hvert menneske er synder og gjør synd, og har behov for Guds tilgivelse og nåde. Å se sin egen synd, og vite hva man skal gjøre med den, gir oss mulighet til å leve godt med Gud og mennesker. Skriftemål er en praksis Jesus har gitt oss for å gi oss mulighet for å ta imot og tro at tilgivelsen er vår. Å se seg selv som synder overfor Gud er ikke noe vi ser naturlig, det må teologien hjelpe oss med å se. For at undervisningen som synd, tilgivelse og skriftemål ikke bare skal bli en kirkehistorisk undervisning om hva dette betydde på reformasjonstiden, vil jeg støtte meg til innspill fra noen av dagens teologer med tanke på det teologiske innholdet i undervisningen.

Trosopplæringsplanen legger opp til at barn og unge skal lære gjennom deltagelse. De skal få en innføring i troen gjennom praksis. Samtidig skal de ha kunnskap om ulike sider ved den kristne tro. Dette skal knyttes an til barnas og de unges livssituasjon, slik at de får hjelp til å se sitt eget liv i lys av troen på Gud. Jeg må legge opp konfirmanttimen slik at den enkelte ungdom kan få kunnskap, og lære en praksis, som igjen gir dem hjelp til å mestre livet. Til å hjelpe meg med det vil jeg hente inn nyere forskning på religiøs læring, slik jeg har funnet den hos Afdal og Hallesby Norheim. Skal skriftemål bli et tema konfirmanterne kan relatere til, ser det ut som det er avgjørende at de opplever at det handler om deres eget liv. Afdal forstår religiøs læring som dialogisk. Det høres ut som en riktig vei å gå dersom konfirmanterne kan definere eget liv og virkelighet, og kan bruke dette som utgangspunkt når vi skal samtale om synd og skriftemål. Jeg synes også det Afdal skriver om mediering vil være spennende å prøve ut. Kanskje det vil gi konfirmanterne en opplevelse at de selv er med på å gi troen mening og innhold. Som undersøkelsen blant dagens unge viser, er det få av dem som søker svar i en religiøs bok, eller lytter til en voksen. Ved å bruke Afdals synspunkter håper jeg at konfirmanterne vil oppleve undervisningen livsnær og betydningsfull for dem. Tilsvarende når det gjelder Norheim syn på viktigheten av de kristne praksiser. Tar man i bruk praksiser i konfirmantundervisningen, lærer ungdommene noe de kan bruke videre i livet. De får en erfaring med handlinger som gir dem en annen form for erfaring enn bare

læring av dogmatikk. Det handler om livet deres, og ikke bare om læresetninger.

Plan for trosopplæring gir lite konkret hjelp til å ta opp tema som Gud er hellig, synd og tilgivelse. Men en del av bibelstoffet som er satt opp som kjernestoff, kan brukes som utgangspunkt for samtale og undervisning rundt tema synd, tilgivelse og skrifte.

Trosopplæringen skal også gi kjennskap til kirkens tradisjoner. Her kan man ta opp skriftemål, som har en lang tradisjon innenfor vår kirke, selv om bruken har avtatt de senere år. Kirkelige merkedager og høytidsdager er også noe man skal komme inn på, og da er bots- og bønnedagen, og askeonsdag, dager som kan løftes frem, selv om planen ikke nevner disse dagene. Man kan tenke seg et undervisningsopplegg som ender opp med en form for alminnelige skriftemålgudstjeneste en av disse dagene.

Innenfor rammene som trosopplæringsplanen gir, vil jeg lage en skisse til et undervisningsopplegg om skriftemål, fundert i luthersk teologi, for dagens ungdommer. Jeg vil bruke en sosiokulturell læringsmodell, som gir anledning til å øve på trospraksiser. Målet er at undervisningen vil gi konfirmantene hjelp til å ha troen som en integrert del av livet, og dermed få en hjelp til å mestre livet med alle dets utfordringer. Som utgangspunkt for å undervise konfirmantene om synd, bekjennelse, tilgivelse og skriftemål vil jeg benytte meg av Luthers lille katekisme.

Jeg vil bruke Roxburghs ledermodell i konfirmantundervisningen, og setter de tre rollene i forhold til trosopplæringsplanens tre aspekter. Slik at underviser får rollen som «poet» når vi kommer inn på livsmestring. «Profet»-rollen tas i bruk når det er kirkes tradisjon og tro som er tema. Og underviser går inn i rollen som «prest» når man øver på og praktiserer troens og kirkens praksiser.

Med bakgrunn i det jeg har funnet, vil jeg lage en skisse til et undervisningsopplegg for konfirmanter, og trekke inn de tema jeg tenker er nødvendige når de unge skal arbeide med synd, tilgivelse, og få anledning til skriftemål.

6.1 Skisse til et undervisningsopplegg om skriftemål

TIME 1 HVEM ER GUD?

Kjærlighet og hellighet

LIVSMESTRING: Kan Gud bety noe for mennesker i dag? For deg? Hvilke tanker gjør du deg om Gud? Hvordan vil du beskrive Gud slik du forestiller deg ham? Går det an å tro på noe en ikke ser? Hvilke tanker gjør du deg om mennesket? Hva er vi verd? Hvilke tanker tror du Gud har om deg? Noen ganger hører vi noen si at «Det er hellig for meg». Hva tror du de mener med det? Kan du komme på noen ting som kan være «hellig» for noen? Er det noe du

vil si kunne være hellig for deg? Hva er det å være hellig? Kan man krenke det hellige? Kan mennesker krenke noen? Kan vi krenke Gud?

LEDERROLLE: Poet. Spørsmålene er tenkt som utgangspunkt for undring og samtale mellom konfirmanter og leder. Leder prøver å få frem konfirmantenes tanker og erfaringer av Gud. Er det noe som er større enn oss, noe utenfor oss, og kan dette være Gud? Hvilke egenskaper har Gud? Her må det stilles åpne spørsmål, for det er konfirmantenes erfaring og tanker som skal frem.

Mål: Konfirmentene får reflektere rundt gudsbildet og om Gud kan bety noe for dem og livet deres.

TRO OG TRADISJON: Gud som skaper. Gud er kjærlighet. Gud er hellig. Disse sidene ved Gud må belyses. Fra gudstjenesten: Gloria og kyrie, knele. Hvordan kan vi bruke disse leddene i eget trosliv: gloria, vårt svar på møte med Guds kjærlighet og Skaperen. Kyrie og kneling – vårt svar på møtet med Guds hellighet.

BIBELTEKST: 1. Mos 1, Jes 6.1-4

KATEKISMEN: 1.trosartikkel

MEDIERING: Symbolet for Gud: skyen med hånden som kommer ut av skyen. Høyre hånd, hånden som velsigner. Hva sier dette symbolet om Gud? Hva sier det om hvordan Gud møter menneskene?

LEDERROLLE: Profet. Denne delen som handler om tro og tradisjon, blir mer en undervisningsdel, der kirkens tro og teologi blir formidlet. Men konfirmentene inviteres til drøfting og deling av tanker omkring bibeltekster, symbol og katekisme. Gloria og kyrie, som ledd i gudstjenesten læres. Knele ved alteret, i ærefrykt/ærbødighet. Bøye seg for Gud.

Mål: At konfirmentene får se at Gud er kjærlighet, og at Gud er hellig. Se seg selv i møtet med en kjærlig og hellig Gud.

KIRKENS PRAKSIS

Framsli/lære 1.trosartikkel, gloria, kyrie, knele.

«Mitt gloria»– «mitt kyrie». Konfirmentene utformer et mer personlig gloria og kyrie, som svar på møtet med en kjærlig og hellig Gud. Disse kan brukes i undervisningens praksisdel. Knele ved alterringen. Avslutte med velsignelsen.

LEDERROLLE: Prest. Samling fortrinnsvis i kirkerommet til en kort liturgisk samling, der man tar i bruk 1.trosartikkel, gloria, kyrie og kneler ved alterringen. Konfirmentene har da lært det lokalt brukte gloria/kyrie fra høymessen, og utformet sitt eget gloria/kyrie, der de takker og lover/bøyer seg for Gud for konkrete ting, hendelser eller erfaringer med Gud som

kjærlig og hellig. Kanskje ser de noe av menneskets litenhet i forhold til Guds storhet?

Mål: Konfirquantene får erfaring med kirkens praksiser, og får sette ord på egne erfaringer i gudsrelasjonen.

TIME 2 HVEM ER MENNESKET?

Alltid elsket. Alltid synder.

LIVSMESTRING: Mange unge sier at de ikke er fornøyd med seg selv, hva tenker du om det? Hva skal til for at vi kan være fornøyd med oss selv? Hvordan tror du at Gud ser på oss mennesker? Hva slags følelser har han for mennesker? Hva tenker du det betyr når vi sier at noen elsker uten betingelser? Må vi være perfekte, eller er det ok at vi noen ganger ikke får ting til? Kan vi gjøre noe galt mot Gud? Hva tror du vi mener når vi sier at mennesket er synder? Hvis det stemmer at mennesket er synder, hva tror du det gjør med Guds tanker om oss? Kan Gud elske mennesker? Hva tenker du om mennesket, når vi tenker på godhet og ondskap?

LEDERROLLE: Poet. Her skal leder prøve å få konfirquantene til å reflektere over at menneskesynet. Har vi både gode og dårlige sider? Guds kjærlighet er uten betingelser. Vi er elsket, også når vi synder. Hva er et sant bilde av mennesket?

TRO OG TRADISJON: Mennesket skapt i Guds bilde. Syndefallet

BIBELTEKST: 1. Mos 1 og 3, Ps 8

KATEKISMEN: 3.trosartikkel. Kirken som sted for syndstilgivelse

MEDIERING: Døpefont med vann. Hva skjedde i dåpen? Hvordan endret dåpen mitt forhold til Gud? Se på oblat, med krusifikset preget på. Hva får vi i nattverden?

LEDERROLLE: Profet. Menneskets storhet. Mennesket er elsket av Gud, samtidig med at vi er syndere. Understreke at arvesynden er en del av det å være menneske, vi ser den ikke, men Bibelen forteller oss at alle mennesker er syndere. J.fr Bonde, værenskategori, og ikke bare handlinger. Spiller seg ut i sammenligning, vi er ikke fornøyd med den vi er, vi vil være en annen. Hva gjør sammenligningen med oss og mennesker rundt oss? Synd som ødelegger relasjoner, mennesker i mellom, og mellom Gud og mennesker. Bekjennelse og tilgivelse reparerer det som gikk i stykker. Dåpen som død og oppstått med Kristus, dåpen som tro og nytt liv.

Mål: Se mennesket som skapt i Guds bilde, alltid elsket. Samtidig se at vi trenger Guds tilgivelse fordi vi er syndere. Dåp og nattverd som formidler ny fødsel og tilgivelse.

KIRKENS PRAKSIS:

Samling i kirkerommet, liturgisk samling med dåpspåminnelse og nattverd. Velsignelsen

LEDERROLLE: Prest

Vann i døpefonten. Med en finger dyppet i vannet tegnes korstegnet på konfirmantenes hånd eller pannen, som en påminnelse om at de er døpt og har en relasjon til Gud. I nattverden kan både fellesskapet med Jesus og syndstilgivelsen understrekes. Samlingen avsluttes med velsignelsen, som en bekreftelse på Guds blick på oss: «Du er mitt barn som jeg elsker. Jeg har min glede i deg.»

Mål: At konfirmanden ser seg selv som elsket av Gud.

TIME 3 VENNSKAP

Det gode vennskapet. Når vennskap går i stykker.

LIVSMESTRING: Hvordan synes du at en god venn skal være? Trenger vi venner? Hvordan kan jeg være en god venn? Hva kan en god venn hjelpe med? Undersøkelser viser at venner er noe av det aller viktigste for ungdom. Hvorfor tror du det er slik? Er venner viktig for deg? Hvordan skal en god venn være? Hva kunne du tenke deg å gjøre for en av vennene dine? Kan du tenke deg å bli venn med noen fordi du ser at de av en eller annen grunn trenger en venn? Noen sier at «en fremmed er bare en venn du ikke kjenner». Tenker du at det går an å oppføre seg som en venn overfor mennesker du ikke kjenner? Tror du Bibelen kan ha noe å si om hvordan vi mennesker skal leve sammen? Har Bibelen noe å lære oss om hvordan vi kan være gode venner for hverandre?

LEDERROLLE: Poet. Konfirmanter og leder reflekterer rundt vennskap, hva det vil si og være en god venn. Venner kan svikte, jeg kan svikte mine venner.

TRO OG TRADISJON: Guds skapervilje. Det dobbelte kjærlighetsbudet. Når budene brytes. Kristen nestekjærlighet, diakoni. Guds medarbeidere – Guds forventning til mennesket. Jeg tenker at denne timen kan være med å synliggjøre Guds skapervilje for mennesket, også slik den er uttrykt i de ti budene og andre leveregler. Luthers forklaring til budene gir en god anledning til å speile eget li i forhold til troen. Her tenker jeg det er viktig også å ta med budenes positive hensikt, slik Luther gjør i sin forklaring til de enkelte budene.

Syndsbekjennelsen i høymessen.

BIBELTEKST: David og Batseba. Hva skjer i denne fortellingen? Hvilke bud brytes?

KATEKISMEN: Budene med forklaringer.

MEDIERING: Ikonet «Jesus og Menas». Hvordan skal en venn være? Kan Jesus være venn med oss i dag?

LEDERROLLE: Profet. Leder formidler Guds levereregler for mennesker i mellom, og i forhold til Gud. Med særlig vekt på det dobbelte kjærlighetsbud. Katekismens forklaring til budene brukes for å knytte troen til livet. Synd som ødelagt relasjon. Alle har vi syndet, også i form av brudd på Guds lov.

Mål: At konfirmanden får en forståelse at det hører med til det å være menneske å være synder.

KIRKENS PRAKSIS:

Lære og si frem budene.

Synsbekjennelsen. Som ledd i gudstjenesten, men synsbekjennelsen kan også være individuell, og til bruk i troslivet. Konfirmandene skriver sin egen synsbekjennelse.

LEDERROLLE: Prest. Liturgisk samling i kirkerommet. Bruke budene med forklaring som skriftespeil. Kyrie. De individuelle synsbekjennelsene konfirmandene har skrevet bæres frem og legges i en krukke på alteret. Lappene makuleres/brennes uleste etter at samlingen er over. Samlingen avsluttes med løftesord, f.eks 1. Joh 1.9, og velsignelsen.

Mål: Konfirmanden praktiserer synsbekjennelse og erfarer at vi får tilgivelse av Gud, når vi bekjenner syndene våre. Gud elsker oss, selv om vi synder mot ham

TIME 4 NÅR JEG IKKE FÅR DET TIL

Tilgivelse og skriftemål

LIVSMESTRING: Noe kan skje som gjør at vennskap går i stykker. Mange opplever at familien splittes. Noen opplever at andre mennesker gjør ødeleggende ting mot dem. Vi opplever at vi selv ikke er perfekte og ikke lykkes med alt.

Tenker du at det går an å si at noe er riktig og noe er galt? Hva gjør vi når vennskap går i stykker? Kan vennskap «repareres» igjen? Går det an å ødelegge forholdet til Gud? Hvordan kan forholdet til Gud repareres? Hva forstår du med ordet «synd»?

LEDERROLLE: Poet. Reflekter over hva som skjer når vennskap går i stykker fordi en svikter. Kan slike ødelagte vennskap repareres? Hva med et ødelagt gudsforhold, kan det gjøres helt igjen?

TRO OG TRADISJON: Jesus som frelser, døde for våre synder, forsoner Gud og mennesker. Fortellingen om David og Batseba kan være et utgangspunkt for å snakke om skrifte. Tenker at Davids handlinger uten diskusjon vil kunne defineres som synd av konfirmandene. De vil kunne kjenne seg igjen i Davids forsøk på å lure seg unna konsekvensene av sin handling. Fortellingen inneholder også bekjennelse for et annet menneske, samt erkjennelse at han har

syndet for Gud, og bønn om Guds tilgivelse.

2.trosartikkel: Jesus som frelser, som soner menneskets synd.

3.artikkel: Kirken som sted for syndenes forlatelse, fellesskap.

Askeonsdag/bots- og bønnedag. Undervise om skriftemålet, både det alminnelige og det private. Skriftemålets betydning og hensikt. Forberede konfirmantene på det private og alminnelige skriftemålet.

BIBELTEKST: Luk 15. David, Jakob og Moses. Les om disse personene i bibelen: Hvem kjenner du deg igjen i? Hva gjør disse personene med sine feiltrinn, og hva gjør Gud?

KATEKISMEN: 2.trosartikkel. Vår Far: Bønn, særlig 5.bønn om tilgivelse. Om skriftemålet

MEDIERING: Reformasjonsalteret i Luthers prekenkirke i Wittenberg. Tavlen med «nøkkelmakten».

LEDERROLLE: Profet. Fortellingen om David og Batseba er et godt utgangspunkt for å komme inn på bekjennelse og skriftemål. Med utgangspunkt i de andre bibelske personene vil konfirmantene kunne identifisere seg med en person som trenger å bekjenne. Jesus som soner våre synder. Gud tilgir for Jesu skyld. Skriftemålet er en mulighet til å komme videre når synden har ødelagt relasjonen til Gud og mennesker. Skriftemålet som formidler Guds nåde. Mål: Konfirmantene får kjennskap til Jesus og hans død og oppstandelses betydning for oss. Bli kjent med skriftemålet, at det er et gode alle kan benytte.

KIRKENS PRAKSIS:

Bekjenne troen, Apostolicums tre artikler.

Skriftemål, gjennomføres som et alminnelig skriftemål, med budene med forklaringer som skriftespeil.

Avsluttes med: Korstegning. «Hører – Jesus – til». Velsignelsen.

LEDERROLLE: Prest. Liturgisk samling i kirkerommet. Gangen i samlingen kan være som følger: Nådehilsen.

Selvprøvelse: Budene med Luthers forklaring som skriftespeil. Syndsbekjennelse, kollektiv. Ordene om nøkkelmakten, Joh 20.22-23. Konfirmantene kneler ved alteret og får tilsagn om Guds tilgivelse. Fredshilsen og velsignelsen.

Mål: Konfirmantene får prøvd ut det alminnelige skriftemålet, og utfordres til å ta i bruke det private skriftemålet.

6.2 Kommentarer til undervisningsopplegget

Med så mye bakgrunnsstoff ble det ikke anledning innen for rammen av denne oppgaven å lage et fullstendig undervisningsopplegg. Jeg har derfor laget en skisse over noen av temaene som kan tas opp når vi skal undervise konfirmanter om synd, tilgivelse og skrifte. Men dette er ikke en fullgod undervisningsplan, det er sentrale tema som ikke får nok plass, for eksempel må Jesu død og oppstandelse og soning for menneskets synder, dåp og nattverd behandles bredere enn det jeg viser her. De teologiske innspillene til undervisningen er bare antydning i skissen, og må selvfølgelig tas opp bredere. Jeg har også tatt med for mye stoff og for mange bibelfortellinger til de ulike skissene. Det må derfor vurderes hva man skal velge å ta i bruk. Skissen viser i stikkordsform hvordan jeg tenker å anvende arven fra Luther, nyere teologi og forskning på religiøs læring innenfor rammen trosopplæringsplanen gir. Denne skissen er sånn sett uferdig og ikke klar til å ta i bruk i konfirmandundervisningen.

Kapittel 7

KONKLUSJON

Med bakgrunn i vår lutherske arv, hvordan kan vi gi ungdom anledning til å skrifte, slik det står i trosopplæringsplanen?

Det er problemstillingen denne oppgaven skal løse. For å finne svar på spørsmålet har jeg brukt metoden som er utviklet av Swinton og Mowat. Jeg har undersøkt hvilke muligheter og rammer trosopplæringsplanen gir. Jeg har gått til Luther for å se hva han mente om skriftemålet, og hentet inn noen av de nyere lutherske teologene for å se hva de sier om synd, tilgivelse og skrifte. Jeg har også sett på hvem dagens konfirmanter er, og om det finnes noen tilknytningspunkt hos dem for å undervise om synd, tilgivelse og skrifte. Avslutningsvis har jeg gått ut over Swintons og Mowats metode og sett på nyere teorier om religiøs læring.

Selv om skrifte bare er nevnt én gang i trosopplæringsplanen, gir likevel planene anledning til å trekke inn skriftemål når det gjelder livshjelp og livsmestring, kirkens tro og tradisjon og kristen praksis. Særlig en del av kjerneteksten egnert seg til utgangspunkt for refleksjon og læring om tema. Med utgangspunkt i Luthers teologi og med innspill fra noen av dagens norske lutherske teologer ser jeg at temaene man i denne sammenhengen må komme inn på, er mange. Særlig fordi konfirmandenes kjennskap til problemstillingen synes begrenset. Den beste løsningen vil derfor være å la undervisningen om og forberedelsene til

skriftemål gå over et semester. Da får man tid til å ta opp flere av temaene, se dem i sammenheng og fordype seg i dem. Skal man få konfirmantene i tale, må man ta utgangspunkt i livet deres, og det de er opptatt av. For mange av dem er relasjoner det viktigste. Det kan gi et godt innsteg for å snakke om synd og skrifte. Å knytte livet og troen sammen ved hjelp av Luthers katekisme, mener jeg vil fungere bra. Forklaringen i katekismen er så konkret og livsnær at konfirmantene vil kunne kjenne seg igjen i problemstillingene. Tar man så i bruk teorien om sosiokulturell læring, og kirkens praksiser, tenker jeg at et undervisningsopplegg om skriftemålet kan gi ungdom anledning til skrifte. Målet for undervisningen vil være at konfirmantene ikke bare gjennomfører et skriftemål, men at de erfarer at skriftemålet kan gi dem hjelp til å leve i en god relasjon med Gud og mennesker. Slik kan skriftemålet også bli et bidrag til den livsmestringen trosopplæringsplanen har som målsetting.

Det vil fremgå av skissen som er laget til fornyelse av praksis hvordan jeg tenker konfirmantene kan få en opplæring som gir dem en forståelse av behov og mulighet for skrifte.

FORKORTELSER

CA Confessio Augustana
Dnk Den norske kirke

BIBLIOGRAFI

Bøker

- Afdal, Geir. *Religion som bevegelse. Læring, kunnskap og mediering*. Oslo: Universitetsforlaget, 2013
- Bergan, Halvor. *Skyldig og frikjent. Om skriftemålet*. Kristiansand: 1998
- Brenna, Jeanine Strømdahl. «Tro og samfunn: Ung tro i dag», 154-164. I *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*, red. Morten Holmqvist, Oslo: Kloster Forlag, 2007
- Cameron, Åse Margrethe Berger. «Synd og skriftemål – aktuelle temaer i trosopplæringen?», 93-114. I «*Hva betyr det?*» *Luthers katekisme i trosopplæringen.*, red. Knut Alfsvåg og Joar Haga, Oslo: IKO-Forlaget, 2013
- Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*. Göttingen: Vanderhoeck & Ruprecht, 1976
- Grane, Leif. *Confessio Augustana*. Danmark: Gyldendal, 1976
- Gjerme, Øystein. «Evangeliet i dag: Hva er gode nyheter?», 146-153. I *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*, red. Morten Holmqvist, Oslo: Kloster Forlag, 2007
- Hegstad, Harald. *Gud, verden og håpet. Innføring i kristen dogmatikk*. Oslo: Luther Forlag, 2015
- Holmqvist, Morten (red.). *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag*. Oslo: Kloster Forlag, 2007
- Kielland, Jan Christian. *Nøkler til livet. Nye metoder for læring i kirken*. Oslo: KFUK-KFUM 2015
- Leenderts, Torborg Aalen. *Når glassflaten brister. Om brytningen mellom livet og troen*. Oslo: Verbum, 2005
- Lohse, Bernhard. *Martin Luther's Theology. Its Historical and Systematic Development*. Minneapolis: Fortress Press, 2011
- Luther, Martin. *Luthers lille katekisme*. Oslo: Lunde Forlag, 1997/2014
- Luther, Martin. *Luthers store katekisme*. Sannsynligvis Oslo: Prof. F. W. Bugges utgave i ny oversettelse. Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn, 1952
- Luther, Martin. *Die 95 Thesen*, Spröda: Edition Akanthus,
- Norheim, Bård Eirik Hallesby. *Kan tru praktiseras? Teologi for kristent ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget, 2008, 3.opplag 2014
- Plan for trosopplæring. «Gud gir – vi deler.»* Oslo: Kirkerådet, Den norske kirke, 2010
- Weider, Bjarne O., «Har det alminnelige skriftemål noen sjanse i vår kirken?», 286-301. I *Med kall fra Gud og kirken*, red. Ingemann Ellingsen, Oslo: Luther Forlag, 1976

Tidsskrift

Bonde, Steen. «Tanker om identitet og selv». *Tidsskrift for sjelesorg*, 3 (2013): 228-238

Henriksen Jan-Olav og Aarflot, Hilde Marie. «Tro og identitet – under erfaringens trykk». *Tidsskrift for sjelesorg*, 3 (2013): 173-185

Isaksen, Sjur. «Identitet – en innledning». *Tidsskrift for sjelesorg*, 3 (2013): 165-172

Artikkel fra nett

Norheim, Bård Eirik Hallesby. «*Back to basics*» (2009). Tilgjengelig på

[http:// www.ungdomsarbeid.no/tema/praksiser/back to basics](http://www.ungdomsarbeid.no/tema/praksiser/back%20to%20basics); besøkt 10.05.16

Trykksak

Steinwachs, Albrecht. *Der Cranach-Altar in der Stadtkirche Wittenberg*. Edition AKANTHUS

Bilde

Steinwachs, Albrecht. *Der Cranach-Altar in der Stadtkirche Wittenberg*. Edition AKANTHUS